

SÖZLEŞME ÖZGÜRLÜĞÜ VE İSTİSNALARI: ÖZELLİKLE SOSYAL MEDYA PLATFORMLARININ SÖZLEŞME YAPMA VE YÜRÜTME ZORUNLULUĞU

*Freedom of Contract and Its Exceptions: Especially the
Obligation of Social Media Platforms to Make and
Enforce Contracts*

Semih YÜNLÜ*

ÖZET

Borçlar hukukunun temel ilkelerinden birisi irade serbestisidir. Bu ilke sözleşmeler hukukunda özellikle sözleşme yapma özgürlüğü şeklinde görünüm kazanır. Buna göre taraflar, sözleşme yapıp yapmamak, sözleşmenin tarafına karar vermek, şeklini seçmek, tipini belirlemek, içeriğini düzenlemek ve hatta sona erdirmek noktasında serbesttirler. Elbette bu kuralın da istisnaları mevcuttur.

Sözleşme özgürlüğünün temel istisnası ise sözleşme yapma zorunluluğudur. Bu zorunluluk altında olan kişi haklı bir gerekçe olmadıkça kendisine yapılan sözleşme teklifini reddedemez, sözleşmenin tarafını seçemez. Bu zorunluluk açık bir genel hükümle değil, bazı özel hükümlerle düzenlenmiştir. Ayrıca özel hüküm olmayan durumlarda da genel hükümler yardımıyla somut olayda sözleşme yapma zorunluluğu olduğu tespit edilebilmektedir. Kamu hizmeti, genele açık şekilde mal veya hizmet sunulması, tekel nitelikli işletmenin bulunması, dürüstlük kuralına aykırılık gibi sair haller böyledir.

Küresel ölçekte güç ve yaygınlık kazanmış, onsuz olmaz hale gelmiş sosyal medya platformları incelendiğinde, bu platformların da çeşitli açılardan

Makalenin Geliş Tarihi: 27.08.2024, **Makalenin Kabul Tarihi:** 09.11.2024.

* Doç. Dr., Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medeni Hukuk Anabilim Dalı, E-posta: syunlu@nku.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2191-1482.

sözleşme kurma yükümlülüğü altında oldukları görülür. Çalışmamızda özellikle bu platformların sözleşme kurma ve yürütme zorunluluğu üzerinde durulmaktadır.

Anahtar kelimeler: Sosyal Medya, Sözleşme Yapma Zorunluluğu, Sözleşme Özgürlüğü, İrade Serbestisi, Sözleşme Hukuku.

ABSTRACT

One of the basic principles of the obligations law is party autonomy. This autonomy is evident in contract law, particularly as the freedom of contract. Accordingly, parties are free to make a contract, to regulate its form, to choose its type and the party, to decide on its subject matter and even to terminate it. However, there are exceptions to this rule.

A significant exception to freedom of contract is the obligation to contract. A party under this obligation cannot refuse a contract offer or choose the contracting party unless there is a valid justification. This obligation is regulated not by an explicit general provision, but by some special provisions. Moreover, situations as the existence of a public service or a monopoly business, the sale of goods or services openly to the public, and violations of the principle of good faith are examples of obligation to contract cases.

It can be concluded that social media platforms, which have gained great power and prevalence on a global scale and have become indispensable, are also under an obligation to make and fulfill contracts in various respects. This study examines the obligation of these platforms to make and enforce contracts.

Keywords: Social Media, Obligation to Contract, Freedom of Contract, Party Autonomy, Contract Law.

I. MESELENİN ÖZÜ

Hukuk sistemimiz kişiler arasındaki bilhassa özel hukuk kapsamı ilişkilerde kuralların taraf iradeleriyle belirlenebileceği bir serbestiye sahiptir. Elbette bu serbestinin sınırlandığı veya tamamen tersine çevrildiği pek çok durum da vardır. Kısacası kişiler hukuki ilişkilerinde kural olarak serbest, istisnai olarak bağlıdır, sınırlıdır.

Söz konusu bu serbesti sözleşmenin kurulmasından sona erdirilmesine kadar birçok noktada taraflara özgürce hareket etme imkanı sunar. Buna göre

taraf lar (aksine bir düzenleme olmadıkça) bir sözleşme yapıp yapmamaya, sözleşmeyi kiminle yapacaklarına, sözleşmenin içeriğine, şekline, tipine, süresine, sona erme hallerine ve sair hususlara karar verirken serbestçe hareket edebilirler.

Öte yandan, çok çeşitli gerekçe ve gereklilikler vesilesiyle bu serbestinin sınırlanması veya geçersiz olması durumu da söz konusu olabilir. Bu bağlamdaki sınır ve zorunluluklar kamu hukukundan özel hukuka, taraf iradelerinden kanun hükümlerine kadar çeşitli hukuki kaynaklarda kendisine yer bulur. Dolayısıyla sözleşme özgürlüğü özel hukukun temel ilke ve konularından olduğu gibi sözleşme kurma/yapma ve yürütme mecburiyeti/zorunluluğu ise kamu ve özel hukukta çok çeşitli görünüm kazanır. Çalışmamızın özel inceleme konusu olan husus ise sözleşme kurma ve yürütme mecburiyetinin sosyal medya platformları ile sosyal medya kullanıcıları arasındaki görünümünün ele alınmasıdır.

Çalışmada yer alan meselenin seçiminin dayandığı arka planı şu şekilde izah etmek gerekir. Günümüzde hemen herkesin kullanıcı olduğu en az bir sosyal medya platformu bulunmaktadır. *Facebook*¹, *Instagram*², *X(Twitter)*³, *Youtube*⁴, *WhatsApp*⁵ gibi mecralar yüzbinlerce sosyal medya platformundan sadece birkaçıdır. Bu platformlar dünyanın her bir tarafında yoğun bir şekilde kullanılmakta ve insanlar haber vermek, haber almak, iletişim kurmak, alışveriş yapmak, hukuki işlemler gerçekleştirmek için bu platformların sunduğu hizmetleri ücretli veya ücretsiz şekilde kullanmaktadır. Her biri iktisat, iş gücü, siyaset, teknoloji gibi alanlarda küresel ölçekte birer dev haline gelmiş firmalara ait sosyal medya platformları günlük hayatın vazgeçilmez bir parçası olmuştur⁶.

Hal böyle olunca, bu platformların kullanılması kişiler ve kurumlar için birer lüks veya eğlence aracı olmaktan çıkıp kimi zaman maddi ve çoğu zaman manevi bir iç zaruret halini almıştır. Özellikle olay ve haberlerin takibi ile

¹ Facebook, erişim Ağustos 1, 2024, <https://www.facebook.com>.

² Instagram, erişim Ağustos 1, 2024, <https://www.instagram.com>.

³ X (Twitter), erişim Ağustos 1, 2024, <https://x.com>.

⁴ Youtube, erişim Ağustos 1, 2024, <https://www.youtube.com>.

⁵ Whatsapp, erişim Ağustos 1, 2024, <https://www.whatsapp.com>.

⁶ Çoğu kişi tarafından sıklıkla kullanılan online/çevrimiçi bilgisayar oyunlarını üreten firmaların ve bu firmalarla elektronik sözleşmeler vasıtasıyla kurulan ilişkinin de çalışmamızdaki değerlendirmelere dahil olabileceğini eklemeliyiz.

kişiler arası iletişimin sağlanması noktasında sosyal medya platformlarının her geçen gün daha vazgeçilmez olma yolunda ilerlediğini görmekteyiz.

Bu durum karşısında bahsi geçen sosyal medya platformlarının piyasadaki hakim konumunu ve kimi zaman da tekel imkanlarını kullanarak sözleşme özgürlüğü ilkesi ve kendi belirlediği topluluk (kullanım) kuralları yardımıyla tek taraflı düzenlemeler yapması sıklıkla tepkiler çekmektedir. Örneğin bir sosyal medya platformu, kullanıcılarından bir kısmını önceden veya sonradan kendi belirlediği topluluk kurallarını işaret ederek uygulamadan çıkarabilmekte; geçici veya sürekli olarak engelleyebilmektedir. Engellenen bu kişi kimi zaman herhangi bir gerçek veya tüzel kişiyken kimi zamansa kamuya mal olmuş bir sanatçı ve hatta bir devlet başkanıdır. Keza platform içindeki bazı *içerik üretici* (hukuki olarak *içerik sağlayıcı*)⁷ olarak adlandırılan kullanıcılar da herhangi bir gerekçe göstermeksizin bir kimseyi kendisinden haber almaktan engelleyebilmektedir.

Sözleşme yapma zorunluluğunun sosyal medya platformları gibi dijital mecralar bağlamında ele alınması özel bir önem de taşımaktadır. Zira artık satış sözleşmesinden her türlü abonelik⁸ sözleşmelerine kadar çoğu hukuki ilişki geleneksel yüz yüze yöntemler yerine dijital/elektronik ortamlarda kurulabilmektedir⁹. Hatta geçmişte sözleşme kurma zorunluluğu bahsinde sık sık verilen örneklerdeki ilişkiler dahi dijital ortama kaymıştır. Örneğin geçmişte bir kimsenin tiyatroya alınmaması olayı sıklıkla ele alınırken¹⁰; şu anda sinema ve tiyatrolar dijital platformlar yardımıyla evlerimize, bilgisayar, tablet ve telefonlarımıza taşınmıştır. Bir lokantanın yemek vermemesine ilişkin klasikleşmiş bir örnek de günümüzde faaliyet gösteren dijital yemek

⁷ Bkz. İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi Ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun md. 2/1/f: “İnternet ortamı üzerinden kullanıcılara sunulan her türlü bilgi veya veriyi üreten, değiştiren ve sağlayan gerçek veya tüzel kişiler...”.

⁸ Elektrik, su, doğalgaz, mobil hat ve internet abonelikleri gibi kamu veya özel sektörle kurulacak ilişkilerde ve hatta bu ilişkilerin sona erdirilmesinde internet üzerinden iletişim kurulabilmektedir.

⁹ İnc. Semih Yünlü, “Yeni Bir Anayasa Düşüncesi Bağlamında İnternet Erişiminin Önemi Üzerine Özel Hukuk Perspektifinden Fonksiyonel Ve Sosyal Bir Değerlendirme,” içinde *Genç Hukukçular Sempozyumu 2021 Tam Metin Kitabı Cilt 1*, ed. Ümit Süleyman Üstün, Alper Uyumaz ve Tamer Bozkurt (On İki Levha, 2022), 167 vd.

¹⁰ Bkz. Hasan Ayrancı, “Sözleşme Kurma Zorunluluğu,” *AÜHFD* 52, S. 3 (Ağustos 2003): 247.

platformlarına uyarlanabilir. Dolayısıyla hemen her hukuki ilişkinin internet üzerindeki dijital ele alınışı ayrı bir önem kazanmıştır.

Kısaca özetlenen bu sebeplerle, çalışmamızda sosyal medya platformları ile özellikle gerçek kişi kullanıcılar arasındaki ilişkilerde sözleşme kurma ve yürütme yükümlülüğü ile diğer ilgili hususlara değinilecek; bu kapsamda öncelikle sözleşme özgürlüğü ilkesi, ardından sözleşme kurma zorunluluğu ve son olarak bu ve bağlantılı ilkelerin somut meseleye etkisi üzerinde durulacaktır.

II. SÖZLEŞME İLİŞKİLERİNİN TEMELİNDEKİ ÖZGÜRLÜK

A. Genel Olarak

Gerek özel hukukun gerekse borçlar hukukunun ve bilhassa hukuki bir sonuç doğurmaya yönelik irade beyanları olan hukuki işlemlerin temelinde *irade özerkliği (Privatautonomie¹¹)* bulunur¹². Dolayısıyla kişilerin almak, vermek, bir borç meydana getirmek, talepte bulunmak, vazgeçmek, bağlanmak, caymak, yeni bir hukuki durum tesis etmek, değiştirmek veya sona erdirmek gibi iş ve işlemleri özgür iradelerine dayanır.

Daha özel ve paralel olaraksa özel hukuk (ve bilhassa borçlar hukuku) ilişkilerinde *akit serbestisi¹³ - sözleşme özgürlüğü (Vertragsfreiheit¹⁴)* ilkesi hakimdir¹⁵. Bu ilke, bir bütün halinde sözleşmelerin hukuk alemindeki varlık

¹¹ Çiçek Ersoy Artunç, “Vertragsfreiheit als Erscheinungsform der Privatautonomie im deutschen Zivilrecht,” *Annales De La Faculté De Droit d’Istanbul* 40, S. 57 (Aralık 2011): 295.

¹² Necip Kocayusufoğlu, *Borçlar Hukuku Genel Bölüm Birinci Cilt – Borçlar Hukukuna Giriş, Hukuki İşlem, Sözleşme* (Filiz, 2017), 503; Fikret Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (Yetkin, 2020), 17, 336; M. Kemal Oğuzman ve Turgut Öz, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt I* (Vedat, 2022), 24; Mehmet Ayan, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (Adalet, 2020), 32.

¹³ Ayan, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 32.

¹⁴ Artunç, “Vertragsfreiheit als Erscheinungsform der Privatautonomie,” 295, 302; Hüseyin Hatemi ve K. Emre Gökyayla, *Borçlar Hukuku Genel Bölüm* (Vedat, 2017), 60.

¹⁵ Pierre Tercier, Pascal Pichonnaz ve H. Murat Develioğlu, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (On İki Levha, 2020), 183; Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 17, 339; Oğuzman ve Öz, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 24; Fikret Eren ve Ünsal Dönmez, *Eren Borçlar Hukuku Şerhi Cilt I (m. 1-48)* (Yetkin, 2023), 24, 234; Hatemi ve Gökyayla, *Borçlar Hukuku Genel Bölüm*, 29, 60; Barbara Meise ve Claire Huguenin, “Art. 19-20,” içinde *Obligationenrecht I (Art. 1-529), Basler Kommentar*, ed. Corinne

ve görünüşünü taraf iradelerinin serbestliğine bırakır. TBK md. 26¹⁶ ve hatta Anayasa md. 48'de¹⁷ de kendisine yer bulan sözleşme özgürlüğü sayesinde kişiler, kanunun çizdiği sınırlar içerisinde kalmak kaydıyla serbestçe hareket edebilecektir¹⁸. O halde bu serbestinin tümüyle sınırsız bir keyfiyeti ortaya koymayacağını ve birçok sınırlayıcı kuraldan bahsedilebileceğini de peşinen ifade etmek gerekir.

Sözleşme özgürlüğü ilkesinin tersi ise (*Kontrahierungszwang*¹⁹ veya *Abschlusszwang*²⁰) sözleşme yapma zorunluluğudur²¹. Çalışmamızda, sözleşme özgürlüğü ilkesine getirilen sınırlamalar içerisinde özellikle

Widmer Lüchinger ve David Oser (Helbing Lichtenhahn Verlag, 2020): 204, 206; Andreas Furrer, Markus Müller-Chen ve Bilgehan Çetiner, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (On İki Levha, 2021), 13, 17; Detlef Leenen, *BGB Allgemeiner Teil: Rechtsgeschäftslehre* (De Gruyter, 2015), 1 vd.; Ingeborg Schwenzer ve Cristiana Fountoulakis, "Art. 11," içinde *Obligationenrecht I (Art. 1-529), Basler Kommentar*, ed. Corinne Widmer Lüchinger ve David Oser (Helbing Lichtenhahn Verlag, 2020), 116; Hans Brox ve Wolf-Dietrich Walker, *Allgemeines Schuldrecht* (C. H. Beck, 2024), 30 vd.; Dirk Looschelders, *Schuldrecht Allgemeiner Teil* (Verlag Franz Vahlen, 2021), 24 vd.; Karl-Heinz Below, *Bürgerliches Recht Schuldrecht, Allgemeiner Teil* (Springer Fachmedien, 1965), 19; Burkhard Boemke ve Bernhard Ulrici, *BGB Allgemeiner Teil* (Springer, 2014), 185.

¹⁶ "Taraflar, bir sözleşmenin içeriğini kanunda öngörülen sınırlar içinde özgürce belirleyebilirler."

¹⁷ "Herkes, dilediği alanda çalışma ve sözleşme hürriyetlerine sahiptir..."

¹⁸ Tercier, Pichonnaz ve Develioğlu, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 183; Ahmet M. Kılıçoğlu, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (Turhan, 2020), 111; Ayan, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 33; Hatemi ve Gökyayla, *Borçlar Hukuku Genel Bölüm*, 60; Kocayusufpaşaoğlu, *Borçlar Hukuku Genel Bölüm*, 503; Derya Ateş, "Sözleşme Özgürlüğü Yönünden Dürüstlük Kuralları," *TBB*, S. 72 (2007): 75.

¹⁹ Wolfgang Kilian, "Kontrahierungszwang und Zivilrechtssystem," *ACP* 180, S. 1-2 (April 1980): 47 vd.; Georgios Gounalakis, "Gleichbehandlung im Privatrecht - das Ende der Vertragsfreiheit?," içinde *Gedächtnisschrift Für Manfred Wolf*, ed. Jens Dammann, Wolfgang Grunsky ve Thomas Pfeiffer (Verlag C.H. Beck, 2011), 625 vd.; Tercier, Pichonnaz ve Develioğlu, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 193; Hatemi ve Gökyayla, *Borçlar Hukuku Genel Bölüm*, 61; Ayrancı, "Sözleşme Kurma Zorunluluğu," 230; Artunç, "Vertragsfreiheit als Erscheinungsform der Privatautonomie," 305.

²⁰ Artunç, "Vertragsfreiheit als Erscheinungsform der Privatautonomie," 305; Susanne Sprafke, *Diskriminierungsschutz durch Kontrahierungszwang* (Kassel University Press, 2013), 16.

²¹ Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 341; Oğuzman ve Öz, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 190.

sözleşme yapma ve yürütme zorunluluğuna değinilecektir. Öncesinde ise aşağıda, sözleşme özgürlüğü ilkesinin alt görünümleri genel hatlarıyla kısaca ele alınmaktadır.

B. Özel Görünümleri

1. Sözleşme Yapma Özgürlüğü

Sözleşme özgürlüğünün ilk akla gelen ve önemli alt görünümü (*Abschlussfreiheit*²² veya *Vertragsbegründungsfreiheit*²³) *sözleşme yapma özgürlüğüdür*²⁴. Buna göre kişiler, bir sözleşme yapıp yapmama noktasında serbesttirler²⁵. En basit haliyle bir kimse, diğer kişilerin ne kadar ihtiyacı veya talebi olursa olsun, sahip olduğu bir malı satmak, kiraya vermek, kullanırmak veya bir hizmeti sunmak zorunda değildir. Kurulması talep edilen hukuki ilişki gerek *isimli* (*Nominatverträge*²⁶) gerek *isimsiz sözleşme* (*Innominatverträge*²⁷) olsun bir sözleşme ilişkisinin kurulması ilgili kişinin ihtiyarındadır²⁸.

Öte yandan, bu genel kuralın aksini ortaya koyan pek çok özel kanun hükmüne veya genel hukuk kuralına rastlamak mümkündür. Bu gibi istisna teşkil eden durumlarda ise tarafların belirli koşullar altında sözleşme kurmak zorunda oldukları sonucuna varılır. Örneğin, 6502 sayılı *Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun*'a göre tüketiciye mal veya hizmet arz edenlerin

²² Kılıçoğlu, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 111; Hatemi ve Gökyayla, *Borçlar Hukuku Genel Bölüm*, 61; Artunç, "Vertragsfreiheit als Erscheinungsform der Privatautonomie," 304.

²³ Artunç, "Vertragsfreiheit als Erscheinungsform der Privatautonomie," 303.

²⁴ Oğuzman ve Öz, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 24; Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 18, 340; Aydın Zevkliler ve K. Emre Gökyayla, *Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri* (Vedat, 2021), 6; veya *sözleşme yapmama özgürlüğü*, Hatemi ve Gökyayla, *Borçlar Hukuku Genel Bölüm*, 61; Kocayusufpaşaoğlu, *Borçlar Hukuku Genel Bölüm*, 505.

²⁵ Oğuzman ve Öz, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 24.

²⁶ Kılıçoğlu, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 117.

²⁷ Kılıçoğlu, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 117; Claire Huguenin, *Obligationenrecht: Allgemeiner und Besonderer Teil* (Schulthess, 2019), 1239 vd.; Tina Huber-Purtschert, "Law Of Obligations," içinde *Introduction To Swiss Law Vol. 2*, ed. Daniel Hürlimann ve Marc Thommen (Carl Grossmann Verlag, 2018), 322.

²⁸ Tercier, Pichonnaz ve Develioğlu, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 93; Oğuzman ve Öz, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 47.

bunların sunulmasından keyfi olarak kaçınması mümkün değildir²⁹. Sözleşme yapma mükellefiyeti yükleyen başka hüküm ve hukuk kuralları bulunabilir. Bu husus aşağıda yeri geldiğinde ayrıca incelenecektir.

Sözleşme yapma zorunluluğuna uyulmaması halinde ise buna aykırı davranan kimse duruma göre çeşitli yaptırımlarla karşı karşıya kalabilir. Sözleşme yapmaya zorlama, sözleşmenin hakim hükmüyle kurulması, sözleşme yapmama sebebiyle uğranılan maddi, manevi ve hatta normatif zararların tazmini, idari para cezaları³⁰ bu yaptırımlardan bazılarıdır. Hangi yaptırımların söz konusu olacağını somut olayda değerlendirmek gerekir.

2. Sözleşmenin Tarafını Seçme Özgürlüğü

Sözleşme özgürlüğü ilkesinin bir diğer görünümü (*Partnerwahlfreiheit*³¹) sözleşmenin tarafını seçme özgürlüğüdür³². Buna göre kişiler, kurmak istedikleri sözleşme ilişkilerinin karşı taraflarını serbestçe seçebilirler³³. Örneğin kişi, maliki olduğu şeyi kendi tercih ettiği herhangi bir kimseye

²⁹ Bkz. TKHK md. 6: “*Vitrinde, rafta, elektronik ortamda veya açıkça görülebilir herhangi bir yerde teşhir edilen malın, satılık olmadığı belirtilen bir ibareye yer verilmedikçe satışından kaçınılamaz.*

Hizmet sağlamakdan haklı bir sebep olmaksızın kaçınılamaz.

Ticari veya mesleki amaçlarla hareket edenler; aksine bir teamül, ticari örf veya adet ya da haklı bir sebep yoksa; bir mal veya hizmetin satışını o mal veya hizmetin, kendisi tarafından belirlenen miktar, sayı, ebat gibi koşullara ya da başka bir mal veya hizmetin satın alınması şartına bağlayamaz.

Bakanlık ve belediyeler, bu madde hükümlerinin uygulanması ve izlenmesine ilişkin işleri yürütmekle görevlidir.”.

³⁰ Örn. bkz. TKHK md. 77/1-b: “*6 ncı maddesine aykırı olarak bir mal veya hizmetin satışından kaçınanlar hakkında aykırılığı tespit edilen her bir işlem veya sözleşme için iki bin iki yüz Türk Lirasından az olmamak üzere satışından kaçınılan mal veya hizmetin tüm vergiler dahil toplam satış fiyatının yüzde onu kadar, idari para cezası uygulanır.”; ayr. Türkiye İnsan Hakları Ve Eşitlik Kurumu kararları için bkz. Türkiye İnsan Hakları Ve Eşitlik Kurumu (TİHEK). “Kurul Kararları,” erişim Ağustos 17, 2024, <https://www.tih.gov.tr/kategori/pages/kararlar>.*

³¹ Hatemi ve Gökyayla, *Borçlar Hukuku Genel Bölüm*, 61; Kılıçoğlu, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 116; Artunç, “*Vertragsfreiheit als Erscheinungsform der Privatautonomie*,” 310.

³² Kocayusufpaşaoğlu, *Borçlar Hukuku Genel Bölüm*, 505; Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 18, 356; Kılıçoğlu, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 116; Ayan, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 37.

³³ Ayan, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 37; Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 356; Zevkliler ve Gökyayla, *Özel Borç İlişkileri*, 8.

satabilir. Kendisine yöneltilen sözleşme kurma önerilerini eleyerek ret veya kabul edebilir.

Ancak bu özgürlüğün de çeşitli sınırları olabilir. Örneğin bir taksici, otobüs şoförü, kuaför, lokantacı, elektrik, su, doğalgaz dağıtım firması, banka veya sosyal medya platformu ilgili şartları taşıyan kişiler arasında haklı bir gerekçe olmaksızın ayırım yapamayacaktır³⁴. Kendisine öneride bulunan her bir kimse ile sözleşme yapmak zorundadır. Aksi durumda yine çeşitli yaptırımlarla karşı karşıya kalınabilecektir.

Elbette buradaki zorunluluğu tersine çevirerek tekrar taraf seçme özgürlüğü sınırlarına çeken çeşitli ihtimaller de söz konusu olabilir. Örneğin, öneren tarafın ödeme gücünden şüphe duyulması; restoran müşterisinin daha önceden sorun çıkaran davranışlarda bulunması; online bir bilgisayar oyununda hile yazılımları kullanan kişinin tekrar platforma dahil olmak istemesi; toplu taşıma aracına binerken uygunsuz bir kıyafet veya yük ile seyahat edilmek istenmesi gibi gerek objektif gerek makul derecede subjektif olan sebep ve ölçütler sebebiyle sözleşme tarafını seçememe durumu ortadan kalkacaktır. Diğer bir ifadeyle bu gibi örneklerde sözleşme tarafı seçilebilir.

3. Sözleşmenin İçeriğini Belirleme Özgürlüğü

Sözleşme yapma ve tarafını seçme özgürlüğünün devamı sözleşme içeriğini belirleme ve konusunu seçme özgürlüğü (*Inhaltsfreiheit*³⁵ ve *Gestaltungsfreiheit*³⁶) ile gelmektedir³⁷. İçerik özgürlüğü sayesinde taraflar, yapmak istedikleri sözleşmelerin içeriğini serbest şekilde tasarlayabilmektedir³⁸. Bu özgürlük birçok hususu bünyesinde barındırmakla birlikte taraflar, bilhassa hak ve borçlarını istedikleri gibi tesis edebilirler. Bu

³⁴ Ayan, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 37.

³⁵ Kılıçoğlu, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 114.

³⁶ Kılıçoğlu, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 114; Artunç, “Vertragsfreiheit als Erscheinungsform der Privatautonomie,” 310.

³⁷ Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 18, 357; Oğuzman ve Öz, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 24; Kılıçoğlu, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 114; Ayan, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 37.

³⁸ Tercier, Pichonnaz ve Develioğlu, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 194; Ayan, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 37.

genel ilke *Türk Borçlar Kanunu* md. 26³⁹ hükmünde somut olarak da kendine yer bulur.

Tıpkı diğer özgürlüklerde olduğu gibi içerik özgürlüğünde de pek çok istisna veya sınırlama mevcuttur⁴⁰. Taraflar sözleşme içeriğini serbestçe belirlerken hukuk düzeninin yasak ve sınırlarını göz önüne almak durumundadır⁴¹. Bu yasak ve sınırları çizen temel esas ise TBK md. 27’de yer alır⁴². Maddeye göre, kanunun emredici hükümlerine, kamu düzenine, ahlaka, kişilik hakkına aykırı unsurlar barındıran ya da konusu imkansız olan sözleşmeler kesin hükümsüzlükle geçersiz olacaktır⁴³. Geçersizliğe sebep olan hususların taraflardan biri, her ikisi veya üçüncü bir kimseye ya da bir şeye ilişkin olması mümkündür.

İçerik yasakları veya sınırlamalarına çok sayıda örnek vermek mümkündür. Örneğin kullanıcı ile sosyal medya platformu arasında yapılan sözleşmede yer alan hususlardan,

- kullanıcıların gördükleri zararlardan dolayı sorumlu olunmayacağına ilişkin anlaşma TBK md. 115⁴⁴,
- platformun yalnızca kendi yerleşim yerini yetkili kılmasına ilişkin yargı yeri tercihi HMK md. 17⁴⁵,

³⁹ “Taraflar, bir sözleşmenin içeriğini kanunda öngörülen sınırlar içinde özgürce belirleyebilirler.”

⁴⁰ Tercier, Pichonnaz ve Develioğlu, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 194 vd.; Haluk N. Nomer, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (Beta, 2021), 83; Ayan, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 38.

⁴¹ Kılıçoğlu, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 114.

⁴² “Kanunun emredici hükümlerine, ahlaka, kamu düzenine, kişilik haklarına aykırı veya konusu imkânsız olan sözleşmeler kesin olarak hükümsüzdür.”; Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 358; Tercier, Pichonnaz ve Develioğlu, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 183; Zevkliler ve Gökyayla, *Özel Borç İlişkileri*, 7.

⁴³ Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 358.

⁴⁴ “Borçlunun ağır kusurundan sorumlu olmayacağına ilişkin önceden yapılan anlaşma kesin olarak hükümsüzdür...”

⁴⁵ “Tacirler veya kamu tüzel kişileri, aralarında doğmuş veya doğabilecek bir uyuşmazlık hakkında, bir veya birden fazla mahkemeyi sözleşmeyle yetkili kılabilirler. Taraflarca aksi kararlaştırılmadıkça dava sadece sözleşmeyle belirlenen bu mahkemelerde açılır.”

- kullanıcının tüm kamera ve mikrofonunun sürekli açık kalacağına ilişkin hükümler TMK md. 23⁴⁶,
- kullanıcının kişisel verilerinin sınırsızca işlenebileceğine ilişkin şartlar KVKK md. 4⁴⁷ vd.,
- kullanıcının hesabının istenilen zaman platformca tek taraflı olarak kapatılabileceği, istenen yaptırımların uygulanabileceği gibi maddeler genel olarak TKHK md. 5⁴⁸ ve TBK md. 20 vd.,
- ehliyetsiz kullanıcıların da ödeme yapmalarına ve borçlu olmalarına sebep olan kullanım şartları TMK md. 14⁴⁹ vd.,
- belirli hizmetlerin yalnızca belirli kişilere sunulabileceğine ilişkin ayrımcı hükümler TİHEKK md. 3⁵⁰,

kapsamında değerlendirilebilecek, geçersizlik ve sınırlamalar oluşabilecektir. Elbette sosyal medya ilişkilerine uyarlanmış ilk akla gelen birkaç hususu içeren bu örneklerin dışında çok fazla sayıda örnek verilebilir.

Son olarak, sosyal medya platformları ile kullanıcılar arasında yapılan *elektronik sözleşmeler*⁵¹, genel işlem koşulları içeren *katılmalı - iltihaki*

⁴⁶ “Kimse, hak ve fül ehliyetlerinden kısmen de olsa vazgeçemez.

Kimse özgürlüklerinden vazgeçemez veya onları hukuka ya da ahlâka aykırı olarak sınırlayamaz...”.

⁴⁷ “Kişisel veriler, ancak bu Kanunda ve diğer kanunlarda öngörülen usul ve esaslara uygun olarak işlenebilir.

Kişisel verilerin işlenmesinde aşağıdaki ilkelere uyulması zorunludur:

a) Hukuka ve dürüstlük kurallarına uygun olma.

b) Doğru ve gerektiğinde güncel olma.

c) Belirli, açık ve meşru amaçlar için işlenme.

ç) İşlendikleri amaçla bağlantılı, sınırlı ve ölçülü olma.

d) İlgili mevzuatta öngörülen veya işlendikleri amaç için gerekli olan süre kadar muhafaza edilme.”.

⁴⁸ “Haksız şart; tüketiciyle müzakere edilmeden sözleşmeye dâhil edilen ve tarafların sözleşmeden doğan hak ve yükümlülüklerinde dürüstlük kuralına aykırı düşecek biçimde tüketici aleyhine dengesizliğe neden olan sözleşme şartlarıdır...”.

⁴⁹ “Ayırt etme gücü bulunmayanların, küçüklerin ve kısıtlıların fül ehliyeti yoktur.”.

⁵⁰ “...Bu Kanun kapsamında cinsiyet, ırk, renk, dil, din, inanç, mezhep, felsefi ve siyasi görüş, etnik köken, servet, doğum, medeni hâl, sağlık durumu, engellilik ve yaş temellerine dayalı ayrımcılık yasaktır...”.

⁵¹ Genel olarak inc. Zeynep İpek Yücer Aktürk, “Elektronik Sözleşmelerin Kurulması, Hüküm ve Sonuç Doğurması,” *AHBVÜHFD* 27, S. 4 (Ekim 2023): 5 vd.; Sinan Sami

(*Contrat d'adhésion*⁵²) sözleşmelerdir. Dolayısıyla, bu taraflar arasındaki ilişkilerde içeriğin tek taraflı olarak belirlenmesi söz konusudur. Bu sebeple TBK md. 20 ve devamı hükümlerde açıkça düzenlenmiş olan *genel işlem koşullarına*⁵³ (*allgemeine Geschäftsbedingungen*⁵⁴) ilişkin incelemenin de hemen her somut dava ve örnekte önemli olacağının altını çizmeliyiz⁵⁵. Ayrıca, genel işlem koşulları içeren katımlı sözleşmeler ile sözleşme yapma mecburiyeti ayrı kavramlar olmakla birlikte çoğu kez bir arada bulunmaları şartırtıcı değildir.

4. Sözleşmenin Tipini Belirleme Özgürlüğü

Bir diğer serbesti ise (*Typenfreiheit*⁵⁶) *tip özgürlüğüdür*⁵⁷. Sözleşmenin içeriğini belirleme özgürlüğü esasen sözleşmenin tipini belirleme özgürlüğü ile yakından ilgilidir⁵⁸. Zira taraflar sözleşmenin içeriğini düzenlerken bilhassa taraflar arasındaki hak ve borçları belirlemektedirler. Bu belirlemeler sözleşmenin hukuki niteliğine ve elbette tipine de tesir eder.

Kural olarak taraflar, kanunda düzenlenmiş bir sözleşmeyi seçerek kullanabilecekleri gibi kanun koyucunun öngörmediği veya ismen ayrıca

Akkurt, “Elektronik Ortamda Hizmet Sunumu Ve Buna İlişkin Sözleşmelerin Hukuki Özellikleri,” *AÜHFD* 60, S. 1 (Mart 2011): 26 vd.; Aziz Emir Bayram, “Güncel Gelişmeler Işığında Elektronik Sözleşmelerin Kurulması,” *TBBD*, S. 119 (2015): 334 vd.; Sera Reyhani Yüksel, “Elektronik Sözleşmelerde Cayma Hakkı,” içinde *E-Ticaret Sektöründe Tüketici Hukuku Uygulamaları*, ed. Hakan Tokbaş ve Ali Suphi Kurşun (Aristo, 2017), 129 vd.

⁵² Oğuzman ve Öz, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 25, 26; Hatemi ve Gökyayla, *Borçlar Hukuku Genel Bölüm*, 63.

⁵³ Konuya ilişkin ayr. bkz. Hatemi ve Gökyayla, *Borçlar Hukuku Genel Bölüm*, 63 vd.

⁵⁴ Alman hukukunda BGB § 305 vd. kapsamında ayr. bkz. Dirk Looschelders, “§ 305,” içinde *Erman Bürgerliches Gesetzbuch Kommentar*, ed. Harm Peter Westermann, Barbara Grunewald ve Georg Maier-Reimer (Otto Schmidt, 2023), 1151 vd.

⁵⁵ Oğuzman ve Öz, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 26.

⁵⁶ Hatemi ve Gökyayla, *Borçlar Hukuku Genel Bölüm*, 62; Kılıçoğlu, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 117; Huguenin, *Obligationenrecht*, 4; Christian Armbrüster, “Vor § 145,” içinde *Erman Bürgerliches Gesetzbuch Kommentar*, ed. Harm Peter Westermann, Barbara Grunewald ve Georg Maier-Reimer (Otto Schmidt, 2023), 485; Moritz Brinkmann, “Vor §§ 145 ff,” *PWW Bürgerliches Gesetzbuch Kommentar*, ed. Hanns Prütting, Gerhard Wegen ve Gerd Weinreich (Luchterhand Verlag, 2021), 199.

⁵⁷ Kocayusufpaşaoğlu, *Borçlar Hukuku Genel Bölüm*, 505; Oğuzman ve Öz, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 24; Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 18, 357.

⁵⁸ Oğuzman ve Öz, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 24; Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 357.

düzenlemediği sözleşme ilişkileri de kurabilirler⁵⁹. Nitekim çalışma konumuz olan sosyal medya – kullanıcı ilişkilerini düzenleyen sözleşmeler çoğunlukla lisans sözleşmesi gibi kanunda düzenlenmemiş bir sözleşme başta olmak üzere, hizmet, kira, satış vb. sözleşme türlerine ait unsurları bünyesinde barındırmaktadır. Dolayısıyla bu noktada tarafların tip serbestisinden faydalanarak *kendine özgü (sui generis)*⁶⁰ bir sözleşme yapabildiklerini görmekteyiz⁶¹.

Sözleşmeler hukuku alanında ilişki türleri sınırlı sayıda (*numerus clausus*) değildir⁶². O sebeple bu ilke net bir şekilde kendine yer bulur. Tam aksine başka alanlardaki sözleşmelerde ilişki türleri sınırlı olabilir ve tip özgürlüğünden bahsedilemez. Örneğin aile hukuku, miras hukuku gibi alanlarda kurulacak sözleşmesel ilişkiler kanun koyucu tarafından önceden belirlenmiş tiplerde olabilir. Bu gibi durumlarda ise *tip zorunluluğu (Typenzwang)* mevcuttur.

5. Sözleşmenin Şeklini Belirleme Özgürlüğü

Tarafların irade serbestisini pekiştiren bir diğer esas (*Formfreiheit*)⁶³ *şekil özgürlüğüdür*⁶⁴. Buna ilişkin TBK md. 12/1 hüküme göre kanunda aksi öngörülmedikçe sözleşmelerin geçerliliği hiçbir şekle bağlı değildir⁶⁵. Taraflar yapmak istedikleri sözleşmeleri herhangi bir şekilde somutlaştırabileceklerdir⁶⁶. O halde taraf iradeleri veya kanun tarafından aksi mecbur kılınmadıkça sözleşmenin (bir kağıt ya da elektronik ortamda) yazılı

⁵⁹ Hatemi ve Gökyayla, *Borçlar Hukuku Genel Bölüm*, 62; Kılıçoğlu, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 117; Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 358.

⁶⁰ Nomer, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 81; Oğuzman ve Öz, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 48.

⁶¹ Oğuzman ve Öz, 48; Kocayusufpaşaoğlu, *Borçlar Hukuku Genel Bölüm*, 529.

⁶² Kocayusufpaşaoğlu, *Borçlar Hukuku Genel Bölüm*, 527 vd.; Huguenin, *Obligationenrecht*, 4.

⁶³ Kılıçoğlu, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 117.

⁶⁴ Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 19; Oğuzman ve Öz, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 24; Ayan, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 38.

⁶⁵ Ayan, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 38.

⁶⁶ Tercier, Pichonnaz ve Develioğlu, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 194; Ayan, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 38; Zevkliler ve Gökyayla, *Özel Borç İlişkileri*, 9; Selahattin Sulhi Tekinay, Sermet Akman, Haluk Burcuoğlu ve Atilla Altop, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (Filiz Kitabevi, 1993), 99; Hans Brox ve Wolf-Dietrich Walker, *Allgemeiner Teil Des BGB* (Verlag Franz Vahlen, 2021), 146.

veya (noterde) resmi şekilde yapılabilmesi mümkün olduğu gibi herhangi bir şekle bağlı olmadan sözlü ya da sözsüz şekilde de kurulabilir⁶⁷.

Söz konusu özgürlüğün aksi ise (*Formzwang*⁶⁸) *şekil zorunluluğu* olarak karşımıza çıkar. Bu zorunluluk taraf iradelerinden veya çoğunlukla kanundan kaynaklanabilir. Ayrıca 12. maddenin 2. fıkrasında düzenlendiği üzere kanunda yer alan şekilden anlaşılması gereken kural olarak geçerlilik şekli olup; bu şekle uyulmadan kurulan sözleşmeler hükümsüzdür⁶⁹.

Netice olarak sosyal medya platformları ile kullanıcılar arasında yapılan sözleşmelerin hem işin niteliği hem de taraf iradeleri gereğince elektronik ortamda yazılı olarak yapıldığını belirtebiliriz.

6. Sözleşmenin Yürürlüğünü Belirleme Özgürlüğü

Sözleşme yapma ve içeriğini belirleme özgürlükleri kural olarak sözleşmenin devamına da etki eder. Bu şekilde taraflar sözleşmenin süresine veya ne zaman sona ereceğine de serbestçe karar verebilirler. Tip ve içeriği belirlenen sözleşme ilişkisinin belirlenen süre sonunda sona ermesi veya başkaca sona erme sebepleri oluşturulması mümkündür.

Keza taraflar özgür iradeleri yardımıyla sözleşmeyi önceden belirlenenden daha uzun bir süreye uzatabilir veya süreyi kısaltabilirler⁷⁰. Bu hak ve yetki (*Änderungsfreiheit*⁷¹ veya *Abänderungsfreiheit*) *sözleşmede değişiklik yapabilme özgürlüğünden* kaynaklanır⁷².

Öte yandan bazı hallerde tarafların bu belirleme, yürütme, süre gibi noktalardaki özgürlükleri kanun koyucu tarafından sınırlandırılmış veya engellenmiş de olabilir. Örneğin (konut ve çatılı işyeri) kira sözleşmelerinde kiracının konutu 2 yıl kullandıktan sonra tahliye edeceğine ilişkin anlaşmanın (geçerli bir tahliye taahhüdü olması durumu hariç) geçerliliği bulunmaz. Zira kira sözleşmelerinde sona erme halleri kanun koyucu tarafından sınırlı ve net

⁶⁷ Zevkliler ve Gökyayla, *Özel Borç İlişkileri*, 9.

⁶⁸ Artunç, "Vertragsfreiheit als Erscheinungsform der Privatautonomie," 311.

⁶⁹ Ayan, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 38.

⁷⁰ Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 357.

⁷¹ Kılıçoğlu, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 118.

⁷² Kocayusufpaşaoğlu, *Borçlar Hukuku Genel Bölüm*, 505; Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 357; Kılıçoğlu, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 118; Ayan, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 38; Zevkliler ve Gökyayla, *Özel Borç İlişkileri*, 10.

şekilde düzenlenmiş olup; verilen örnekte başkaca bir sebep yoksa kira sözleşmesi ilgili süre sonunda yenilenecektir⁷³.

Bunun gibi durumlar haricinde tarafların sözleşmenin süresini istedikleri gibi belirleyebilme, sözleşmeye müdahale edebilme ve yürürlüğünü tayin edebilme özgürlükleri olduğu söylenebilir. Ancak şu hususa dikkat edilmelidir ki, kişilik hakkını koruyucu hükümler ve özellikle genel işlem koşulları ile tüketici aleyhine haksız şartlara dair hükümler bu müdahaleleri sınırlandırabilir. Bunun için somut olayı ve sosyal medya platformu tarafından sunulan somut sözleşme hükümlerini ayrıca incelemeliyiz.

7. Sözleşmeyi Sona Erdirme Özgürlüğü

Kural olarak sözleşmeler içerdiği yükümlülüklerle birlikte tümüyle nasıl akdedilmişse aynen ifa edilmelidir. Bu durum *ahde vefa – söze/sözleşmeye bağlılık (pacta sunt servanda)*⁷⁴ ilkesinin bir sonucudur da. Ancak kural olarak, taraf iradeleri karşısında bu ilkenin etkisi kalmaz. Nihayet sözleşme özgürlüğünün son görünümü ise (*Vertragsauflösungsfreiheit*⁷⁵ – *Beendigungsfreiheit* – *Aufhebungsfreiheit*⁷⁶) *sözleşmeyi sona erdirmeye özgürlüğüdür*⁷⁷.

Esasen bu özgürlük bir önceki başlıkta kısaca zikredilen sözleşmenin yürürlüğünü belirleme özgürlüğü ile bağlantılıdır. Bu özgürlüğe göre, taraflar

⁷³ Örnek olarak bkz. TBK md. 347: “Konut ve çatılı işyeri kiralarında kiracı, belirli süreli sözleşmelerin süresinin bitiminden en az onbeş gün önce bildirimde bulunmadıkça, sözleşme aynı koşullarla bir yıl için uzatılmış sayılır. Kiraya veren, sözleşme süresinin bitimine dayanarak sözleşmeyi sona erdiremez. Ancak, on yıllık uzama süresi sonunda kiraya veren, bu süreyi izleyen her uzama yılının bitiminden en az üç ay önce bildirimde bulunmak koşuluyla, herhangi bir sebep göstermeksizin sözleşmeye son verebilir.

Belirsiz süreli kira sözleşmelerinde, kiracı her zaman, kiraya veren ise kiranın başlangıcından on yıl geçtikten sonra, genel hükümlere göre fesih bildiriyle sözleşmeyi sona erdirebilirler.

Genel hükümlere göre fesih hakkının kullanılabilceği durumlarda, kiraya veren veya kiracı sözleşmeyi sona erdirebilir.”.

⁷⁴ Hatemi ve Gökyayla, *Borçlar Hukuku Genel Bölüm*, 62.

⁷⁵ Artunç, “Vertragsfreiheit als Erscheinungsform der Privatautonomie,” 313.

⁷⁶ Kılıçoğlu, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 118.

⁷⁷ Zevkliler ve Gökyayla, *Özel Borç İlişkileri*, 10; Kocayusufpaşaoğlu, *Borçlar Hukuku Genel Bölüm*, 505; Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 18; Ayan, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 39.

yaptıkları sözleşmeyi serbestçe ortadan kaldırabilirler⁷⁸. Daha önceden bir sözleşme süresi veya sona erme sebebi belirlenmiş olsa bile tarafların ortak iradesi ile sözleşme ilişkisi sona erdirilebilecektir.

Elbette bu serbesti kural olarak sözleşmenin her iki tarafının ortak ve birleşen iradelerinin ürünü olan sona erdirme durumları için söz konusudur. Diğer bir anlatımla tek tarafın iradesi ile sona erdirme özgürlüğü ancak istisna olarak zikredilebilir. Onun dışında tek yanlı sona erdirmeler kimi sözleşmelerde etkisiz olacak kimi sözleşmelerde ise tazmin yükümlülüğünü doğuracaktır. Keza tek tarafa serbestçe sona erdirme yetkisi veren kayıtların da yine haksız şartlar ve genel işlem koşulları başlıkları altında incelenmesi gerekeceğini ekleyebiliriz.

III. SÖZLEŞME YAPMA ZORUNLULUĞU

A. Genel Olarak

Yukarıda incelendiği üzere, kişiler bir hukuki işlem veya daha özel olarak sözleşme yapıp yapmamakta serbesttirler⁷⁹. Bu serbesti sözleşmenin tarafını seçme, şeklini belirleme, içeriğini düzenleme, tipini oluşturma, ilişkiyi değiştirme veya sona erdirme özgürlüklerini de içerisinde barındırır⁸⁰. Kişiler bu özgürlükleri kullanırken kanunların ya da daha genel olarak hukukun ilke ve kurallarının yasaklayıcı veya sınırlayıcı noktalarına elbette dikkat etmelidirler. Sözleşmelerin geçerlilik şartları ile genel işlem koşulları bu genel kurallardan sadece ikisidir⁸¹.

Sözleşme özgürlüğünün liberal yapısı, mal veya hizmet ihtiyacı içinde olan kişilerin durumunu (bilhassa iktisadi yönden kuvvetli kişiler karşısında) bazı hallerde olumsuz yönde etkilemekte; keyfi ve kötü niyetli veya sömürmecî sonuçlar ortaya çıkabilmektedir⁸². Bu sebeple bazı durumlarda sözleşme yapıp yapmama özgürlüğü sınırlanmalı veya tersine çevrilmelidir.

⁷⁸ Ayan, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 39.

⁷⁹ Oğuzman ve Öz, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 190.

⁸⁰ İdarenin sözleşme serbestisi üzerine ayr. inc. Ezgi Ülkü Uzun Üçgül, “Konusu Kamu Hizmetinin Yürütülmesi Olan Sözleşmelerde İdarenin Sözleşme Serbestisi,” *ÇÜHFD* 8, S. 2 (Ekim 2023): 518 vd.

⁸¹ Rona Serozan, “m. 1,” içinde *İstanbul Şerhi - Türk Borçlar Kanunu Cilt I*, ed. Rona Serozan, Turgut Öz, Faruk Acar, Emre Gökyayla ve H. Murat Develioğlu (Vedat, 2018), 51 vd.

⁸² İnc. Serozan, “m. 1,” 50.

Bu gibi hallerde taraflar, sözleşme yapma özgürlüğünün aksini ortaya koyan sözleşme yapma zorunluluğuna uygun hareket etmelidirler⁸³.

Belirtmek gerekir ki, sözleşme yapma zorunluluğunu düzenleyen ve genel hüküm niteliğinde olup tüm sözleşme ilişkilerine uygulanabilecek bir hüküm bulunmamaktadır. Bu durum, sözleşme yapma zorunluluğunun temelini teşkil edecek tek bir kaynak göstermeyi engeller. Ancak doktrin ve uygulamada sıklıkla karşılaşılan bu zorunluluğun mevcut olduğunda şüphe yoktur. Buna bağlı olarak her bir somut olayda sözleşme yapma zorunluluğunu doğuran başka bir hüküm veya hukuki ilke ele alınabilecektir. Sözleşme yapma zorunluluğunu ortaya koyan somut hükümlerin özel hukuk veya kamu hukuku nitelikli olmaları mümkündür⁸⁴.

Bu kapsamda aşağıda, dayanağını oluşturan kaynağa göre sözleşme yapma zorunluluğu oluşturan hallere genel hatları ile değinilecektir.

B. Özel Olarak

1. Taraf İradesi Kaynaklı Sözleşme Yapma Zorunluluğu

Doktrinde sıklıkla yapılan ayrımlardan birine göre sözleşme yapma zorunluluğu kaynağını taraf iradelerinden, diğer bir ifade ile hukuki işlemden alabilir⁸⁵. Taraflar aralarında daha önceden yaptıkları bir sözleşme ile kendilerini daha sonraki bir tarihte sözleşme yapma zorunluluğu içerisine sokabilirler. Bu durumda (*Vorvertrag*⁸⁶) ön sözleşme (*sözleşme yapma taahhüdü - pactum de contrahendo*⁸⁷) söz konusudur⁸⁸.

⁸³ Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 341 vd.; Oğuzman ve Öz, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 190.

⁸⁴ Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 342; Ayrancı, "Sözleşme Kurma Zorunluluğu," 235; Ece Baş Süzel, "Tüketici Hukukunda Sözleşme Kurma Zorunluluğu," *BÜHFD* 13, S. 167-168 (Temmuz-Ağustos 2018): 11.

⁸⁵ Oğuzman ve Öz, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 195; Ayan, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 34.

⁸⁶ Tercier, Pichonnaz ve Develioğlu, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 193.

⁸⁷ Oğuzman ve Öz, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 195.

⁸⁸ Tercier, Pichonnaz ve Develioğlu, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 192; Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 348; Oğuzman ve Öz, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 195; Ayan, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 34; Ayrancı, "Sözleşme Kurma Zorunluluğu," 234; Fırat Korkmaz, "Sözleşme Özgürlüğü İlkesinin Bir İstisnası Olarak Önsözleşme," *KTO-KÜHFD* 1, S. 2 (Temmuz 2016): 286 vd.

Önsözleşme başlıklı TBK md. 29'da⁸⁹ da açıkça düzenleme bulan ön sözleşme ile taraflar, daha sonraki tarihte bir tasarruf işlemi yapmayı değil, borçlandırıcı işlem olarak bir borç sözleşmesi yapmayı taahhüt etmiş olurlar⁹⁰. Tasarruf işlemi yapmayı taahhüt ise zaten asıl sözleşmenin kendisidir⁹¹. Bu hususa dikkat edilmelidir.

Herhangi bir hususta ön sözleşme yapılabilmesi mümkünse de uygulamada en çok taşınmaz satışına ilişkin ön sözleşmeler yapılmaktadır. Bununla taraflar, taşınmaza ilişkin satış sözleşmesini yapmak yerine daha sonra satışa ilişkin sözleşme yapılmasını taahhüt etmektedirler. Bu tercihin arkasında çeşitli sebepler yatıyor olabilir. Konumuz kapsamını aşmamak adına bu tipteki sözleşme yapma zorunluluğuna ilişkin genel açıklamalarla yetinebiliriz.

2. Hukuk Kuralı Kaynaklı Sözleşme Yapma Zorunluluğu

a. Genel Anlamda

Taraf iradelerinden doğan ön sözleşmelerin varlığı haricinde sözleşme yapma ve yürütme zorunluluğundan bahsedilebilmesi için bunu özel olarak düzenleyen hükümlere veya temeline dayanak teşkil edebilecek genel hukuk kurallarına ihtiyaç duyulur. Nitekim sözleşme özgürlüğü kural, sözleşme yapma zorunluluğu ise istisnadır.

Sözleşme yapma zorunluluğuna ilişkin genel bir temellendirme için çeşitli hükümlere işaret edilebilmektedir⁹². TMK md. 2'de yer alan (*Treu und Glauben*) *dürüstlük kuralına*⁹³; TMK md. 24 ve kapsamında yer alan (*Schutz*

⁸⁹ “Bir sözleşmenin ileride kurulmasına ilişkin sözleşmeler geçerlidir. Kanunlarda öngörülen istisnalar dışında, önsözleşmenin geçerliliği, ileride kurulacak sözleşmenin şekline bağlıdır.”

⁹⁰ Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 348; Ayan, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 35.

⁹¹ Oğuzman ve Öz, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 196.

⁹² İnc. Kocayusufpaşaoğlu, *Borçlar Hukuku Genel Bölüm*, 509 vd.; Hüseyin Bulut, “Tüketici Hukukunda Sözleşme Yapma Zorunluluğu,” *KTO-KÜHFD* 5, S. 2, (Temmuz 2020): 177 vd.; Gülşah Vardar Hamamcıoğlu, “Tüketici Hukuku’nda Sözleşme Yapma Zorunluluğu Ve Uygulaması,” *YÜHFD* 12, S. 2 (2015): 161 vd.

⁹³ Oğuzman ve Öz, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 192; Baş Süzel, “Tüketici Hukukunda Sözleşme Kurma Zorunluluğu,” 11; Ayan, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 34; Mehmet Aslan, “Tüketicilerle Yapılan Abonelik Sözleşmelerinin Sözleşme Özgürlüğü İlkesi Bakımından İncelenmesi,” *AndHD* 6, S. 1 (Ocak 2020):

der Persönlichkeit) kişilik ve kişiliğin korunmasına⁹⁴; TBK md. 49'da yer alan (*Sittenwidrigkeit*) ahlaka aykırılık⁹⁵ kavramına; Anayasal düzeyde düzenleme bulan *ayrımcılık yasağı*⁹⁶ (*Diskriminierungsverbot*⁹⁷) hususuna ilişkin düzenlemeler sıklıkla bu zorunluluğun genel hükümlerdeki kaynağı olarak gösterilebilmektedir. Kanaatimizce bu ve diğer görüşlerden herhangi birinin diğerlerinden soyutlanarak temel mahiyetinde seçilmesi, hedeflenen dayanağı eksik bırakabilir. Bu sebeple sözleşme kurma zorunluluğunu ortaya koyabilecek herhangi bir hüküm somut olayda hukuki dayanak olarak işlev kazanmalıdır⁹⁸.

Bu genel hükümler başta olmak üzere hukuk kurallarının uygulanması suretiyle sıklıkla ele alınan bazı sözleşme kurma zorunluluğu hallerine örnek olarak değinilebilir. Bunlardan birisi kamuya ve genele açık şekilde mal veya hizmet sunulması durumunda ortaya çıkar. Buna göre özellikle işletmeler gibi mal veya hizmet sunucuları, sözleşme kurmak amacıyla kendilerine başvuran, hukuki ifade ile öneri veya öneriye davette bulunan kimselerle uygun şartlarda sözleşme kurmak ve yürütmek zorundadırlar.

Bu kimseler içerisinde otobüs, tren, vapur, elektrik⁹⁹, su¹⁰⁰, doğalgaz¹⁰¹ gibi daha kamusal nitelikli mal ve hizmetleri sunan işletmeler yer aldığı gibi¹⁰², herhangi bir taksi, otel, restoran, büfe, kasap, mağaza, market, kuaför,

165; Vardar Hamamcıoğlu, "Tüketici Hukuku'nda Sözleşme Yapma Zorunluluğu," 165; ilke için genel olarak bkz. Eren ve Dönmez, *Cilt I*, 26 vd.

⁹⁴ Baş Süznel, "Tüketici Hukukunda Sözleşme Kurma Zorunluluğu," 11.

⁹⁵ Ayrancı, "Sözleşme Kurma Zorunluluğu," 246; Baş Süznel, "Tüketici Hukukunda Sözleşme Kurma Zorunluluğu," 11; Serozan, "m. 1," 50 vd.

⁹⁶ Serozan, "m. 1," 51.

⁹⁷ Ayr. inc. Gounalakis, "Gleichbehandlung im Privatrecht," 625 vd.

⁹⁸ Benzer şekilde bkz. Kocayusufpaşaoğlu, *Borçlar Hukuku Genel Bölüm*, 513 vd.

⁹⁹ Sema Kılıç, "Tüketicinin Korunması Bakımından Sözleşme Yapma Zorunluluğu," *THD*, S. 211 (Mart 2024): 131.

¹⁰⁰ Kılıç, "Sözleşme Yapma Zorunluluğu," 131.

¹⁰¹ Kılıç, "Sözleşme Yapma Zorunluluğu," 130 vd.

¹⁰² Kocayusufpaşaoğlu, *Borçlar Hukuku Genel Bölüm*, 508; Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 344; Oğuzman ve Öz, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 191; Kılıçoğlu, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 111; Nomer, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 84; Ayan, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 33; Zevkliler ve Gökyayla, *Özel Borç İlişkileri*, 8; Kılıç, "Sözleşme Yapma Zorunluluğu," 129 vd.

banka, spor kulübü, tiyatro, eczane ve benzeri¹⁰³ özel nitelikli mal ve hizmet sunucular da girer.

Sayılan gerçek veya tüzel kişilerin kendilerine başvuran kimseleri haklı bir gerekçe olmaksızın geri çevirmeleri hukuka aykırıdır. Örneğin ırkı, rengi, siyasi görüşü, gelir durumu veya benzeri herhangi bir sebeple mal veya hizmet sunmaktan kaçınmak ve hatta bunun paralelinde söz konusu mevcut bir sözleşmeyi sonlandırmak böyledir.

Buna karşılık, sözleşme kurma iradesinin reddi veya sözleşme ilişkisinin sonlandırılması haklı bir gerekçeye dayanıyorsa, bu durum sözleşme kurma ve yürütme zorunluluğunun koruma kapsamı dışında kalır. Örneğin, yeterli stok kalmaması, müşterinin ödeme gücünü ispatlayamaması, ilgili mekana uygun olmayan kıyafet tercih edilmesi, güvenlik veya hijyen gerekçeleri, kullanıcının topluluk kurallarını daha önceden ihlal etmesi veya ihlal edeceğine ilişkin kuvvetli emarelerin olması gibi çok çeşitli durumda sözleşme kurulması zorunluluğu uygulanmayacaktır¹⁰⁴. Haklı sebepler işletme politikası veya işin niteliğinden kaynaklanabilir. Sinemaya yiyecek, kütüphaneye çanta, camiye mayo, havuza mont ile girilememesi böyledir. Ancak işletmelerin tek başına belirledikleri işletme kuralları da her zaman sözleşmenin tarafını seçebilme özgürlüğü vermez. Ayrımcılık yasağının ihlal edilip edilmediği ayrı bir husustur.

Kamuya açık ve genele yönelen mal ve hizmetlerde sözleşme yapma zorunluluğunun tespiti için işin niteliğinin incelenmesi de önem arz eder¹⁰⁵. Belirli bir ürünün satılması gibi kişisellik arz etmeyen maddi işlerde karşı tarafın teklifinin reddedilmemesi gerekir. Örneğin bir bakkal, eczane ve kasap elinde olan ürünlerin satışından kaçınarak, müşteriyi başka bir işletmeye yönlendiremez. Buna karşılık, işin içerisinde kişisel niteliklerin önem arz ettiği fiziksel edimlerde ise sözleşme yapma teklifi reddedilebilir. Örneğin, bir inşaat firması yapacağı işi açık bir şekilde genele duyurmuş ve öneriye davette bulunmuşsa da gelen önerideki işin nitelik ve niceliğini değerlendirerek kabul veya ret yönünde karar verebilir.

¹⁰³ Oğuzman ve Öz, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 193; Ayan, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 34.

¹⁰⁴ Farklı örnekler için bkz. Vardar Hamamcıoğlu, "Tüketici Hukuku'nda Sözleşme Yapma Zorunluluğu," 189.

¹⁰⁵ Oğuzman ve Öz, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 193.

Öte yandan, sıklıkla karşılaşılan bir durum olarak, bazı işletmelerde işletme ile müşteri arasında bir husumetin bulunması da sözleşme kurmamayı haklı hale getirebilir. Örneğin küçük bir lokanta, kuaför, bakkal işletmecisi ile arasında (adli makamlara ulaşsın veya ulaşmasın) husumet bulunan kimselerin bir araya gelmeme istekleri çoğu zaman haklı ve yerindedir. Sözleşme kurmama veya sona erdirmeye iradelerine üstünlük tanımak gerekir. Bunun bir örneği kira sözleşmelerinde de kabul edilmektedir¹⁰⁶. Buna karşılık daha büyük ölçekli işletmelerle kullanıcı / müşteri arasında mevcut olan husumet, sözleşme kurma zorunluluğunu kural olarak ortadan kaldırmaz. Örneğin müşterinin büyük bir mağazaya, taraftarın bir spor kulübüne, kullanıcının sosyal medya platformuna, alıcının elektronik pazaryerine, göndericinin kargo şirketine dava açmış veya onu sert şekilde eleştirmiş olması, ilerleyen dönemde bu kişilerin mal veya hizmet alamamalarına tek başına haklı bir gerekçe olamaz. Elbette somut olay incelemesi de önemlidir.

Mal veya hizmeti sunan kimsenin tek el veya tekele yakın bir konumda olması da sözleşme kurma zorunluluğunun tespitinde kuvvetli bir ölçüttür¹⁰⁷. Bu gibi durumlarda hizmet veya mal talep eden kimselerin başka bir tercihte bulunması çok zor olabilir veya hiç mümkün olmayabilir. Bu sebeple tekele yakın ve bilhassa tek el konumundaki kişilerin sözleşme kurma ve yürütme noktasında bağlı oldukları kabul edilir. Örneğin elektrik, doğalgaz, su gibi aboneliklerin kurulacağı işletmeler bu konumdadır.

Burada bahsi geçen durumlar dışındaki veya onları da içerisine alan özel hükümlerin bulunduğu hallerde ise ilgili özel hükümler dayanakla sözleşme kurma ve yürütme zorunluluğu ele alınabilir. Aşağıda sözleşme yapma ve yürütme zorunluluğu doğuran bazı özel hükümlere yalnızca genel hatlarıyla kısaca değinilecektir.

¹⁰⁶ Bkz. TBK md. 331: “Taraflardan her biri, kira ilişkisinin devamını kendisi için çekilmez hâle getiren önemli sebeplerin varlığı durumunda, sözleşmeyi yasal fesih bildirim süresine uyarak her zaman feshedebilir...”.

¹⁰⁷ Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 344; Kocayusufoğlu, *Borçlar Hukuku Genel Bölüm*, 508; Oğuzman ve Öz, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 193; Tercier, Pichonnaz ve Develioğlu, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 193; Kılıçoğlu, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 111.

b. Bazı Özel Düzenlemeler

Temelini dürüstlük kuralı¹⁰⁸, ahlaka aykırılık, kişiliğin korunması, ayrımcılık yasağı veya başka bir genel ilkedен alsın veya almasın, özel nitelikli düzenlemelerin bulunduğu durumlarda bu kapsamda bir sözleşme yapma ve yürütme zorunluluğu olduğu görülecektir. Bu hükümlerden bazıları doğrudan sözleşme yapma zorunluluğuna işaret ederken, bazıları ise niteliği gereği sözleşme yapma zorunluluğunu desteklemektedir. Bu nitelikteki çok sayıda hükme rastlamak mümkündür. Bunlardan doktrin ve uygulamada sıklıkla zikredilenlerden bazıları şu şekildedir¹⁰⁹:

- 6502 sayılı *Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun* md. 6'daki¹¹⁰ *satıştan kaçınma* başlıklı hüküm, satılık olmadığını belirten bir ibareye yer verilmedikçe vitrin, raf, internet, elektronik ortam veya açıkça görülebilir tüm yerlerde teşhir edilen malların satışının zorunlu olduğunu ve hizmet sağlamaktan da haklı bir sebep olmaksızın kaçınılamayacağını düzenlemektedir¹¹¹. Bu hüküm, sözleşme yapma zorunluluğu bahsinde en çok değinilen örnektir¹¹². Burada eklemek gerekir ki, bu gibi sözleşme yapma zorunluluğu olan durumlarda sözleşmenin her hal ve şartta reddedilmesi yanında sözleşme yapmayı

¹⁰⁸ Sözleşme özgürlüğü bağlamında dürüstlük kuralı kavramına ilişkin detaylı olarak bkz. Ateş, "Sözleşme Özgürlüğü," 81 vd.

¹⁰⁹ Ayr. inc. Ayrancı, "Sözleşme Kurma Zorunluluğu," 237 vd.

¹¹⁰ "Vitrinde, rafta, elektronik ortamda veya açıkça görülebilir herhangi bir yerde teşhir edilen malın, satılık olmadığı belirtilen bir ibareye yer verilmedikçe satışından kaçınılamaz.

Hizmet sağlamaktan haklı bir sebep olmaksızın kaçınılamaz.

Ticari veya mesleki amaçlarla hareket edenler; aksine bir teamül, ticari örf veya adet ya da haklı bir sebep yoksa; bir mal veya hizmetin satışını o mal veya hizmetin, kendisi tarafından belirlenen miktar, sayı, ebat gibi koşullara ya da başka bir mal veya hizmetin satın alınması şartına bağlayamaz.

Bakanlık ve belediyeler, bu madde hükümlerinin uygulanması ve izlenmesine ilişkin işleri yürütmekle görevlidir."

¹¹¹ İnc. Aslan, "Tüketicilerle Yapılan Abonelik Sözleşmeleri," 167 vd.; Vardar Hamamcıoğlu, "Tüketici Hukuku'nda Sözleşme Yapma Zorunluluğu," 166 vd.; Kılıç, "Sözleşme Yapma Zorunluluğu," 132 vd.

¹¹² Nomer, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 84; Kılıçoğlu, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 112; Oğuzman ve Öz, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 192; Kocayusufpaşaoğlu, *Borçlar Hukuku Genel Bölüm*, 523; Zevkliler ve Gökyayla, *Özel Borç İlişkileri*, 7.

zorlaştıracak içeriklerin öne sürülmesi de aynı şekilde değerlendirilir¹¹³.

- 4925 sayılı *Karayolu Taşıma Kanunu* md. 5'e göre taşımacılar, kabul edilebilir haklı bir gerekçe olmadan veya zorunlu durumlar haricinde taşıma hizmetlerini sunmaktan kaçınmaz ve taşıma hizmetinden herkesin her zaman yararlanmasını sağlamak mecburiyetindedir¹¹⁴.
- 4721 sayılı *Türk Medeni Kanunu* md. 747 vd. göre, komşulardan birinin elzem bir geçit veya kaynak ihtiyacı söz konusu olduğunda bu hususta irtifak kurulması yönünde bir sözleşme yapma zorunluluğu ortaya çıkar¹¹⁵.
- 1136 sayılı *Avukatlık Kanunu* md. 37'ye göre şartları gerçekleşmesi halinde baro tarafından tayin edilen avukata işi takip etme zorunluluğu verilmiştir¹¹⁶.
- 4857 sayılı *İş Kanunu* md. 30 ve 31'de ise engelli ve asker gibi işyerinden ayrılan ilgili kimselerin yeniden işyerine dönme talepleri karşısındaki sözleşme yapma zorunluluğu yer almaktadır¹¹⁷.
- 4054 sayılı *Rekabetin Korunması Hakkında Kanun*'un¹¹⁸ hakim durumun kötüye kullanılması hususunu düzenleyen 6. maddesi de sözleşme kurma zorunluluğuna örnek gösterilmektedir¹¹⁹.
- 6446 sayılı *Elektrik Piyasası Kanunu*'nun dağıtım faaliyetlerine ilişkin 9. maddesinde ise kullanıcılara ayırım gözetilmeksizin ilgili hizmetlerin sunulması zorunluluğu yer alır.
- Yine burada ele aldığımız anlamda sözleşme yapma yükümlülüğü olarak nitelendirilememekle birlikte, olağanüstü hallerde mal ve

¹¹³ Kılıç, "Sözleşme Yapma Zorunluluğu," 135.

¹¹⁴ Oğuzman ve Öz, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 192; Kılıç, "Sözleşme Yapma Zorunluluğu," 128.

¹¹⁵ Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 342.

¹¹⁶ Vardar Hamamcıoğlu, "Tüketici Hukuku'nda Sözleşme Yapma Zorunluluğu," 166.

¹¹⁷ Kılıçoğlu, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 112.

¹¹⁸ Rekabet hukuku bağlamında detaylı ve özel olarak inc. Pelin Güven, "Rekabet Hukukunda Sözleşme Yapma Zorunluluğu (Rekabet Kurulu Kararları Işığında Zorunlu Unsur Doktrininin Değerlendirilmesi)," *Rekabet Kurumu Perşembe Konferansları* (Haziran 2004): 3 vd.

¹¹⁹ Bkz. Ayrancı, "Sözleşme Kurma Zorunluluğu," 239; Oğuzman ve Öz, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 191.

hizmet verme yükümlülüklerini de içeren 2935 sayılı *Olağanüstü Hal Kanunu* md. 5¹²⁰ vd. çeşitli hükümler içermektedir.

İşaret edilen düzenlemelerin sayısını artırmak mümkün olmakla birlikte verilenler mesele için yeterli görünmektedir.

Özetle, bir sözleşmenin yapılması ve yürütülmesine ilişkin serbestinin gerek açık hükümler gerek genel nitelikli düzenlemelere bağlı ilkelere göre zorunluluğa dönüşebileceğini yineleyebiliriz.

IV. SÖZLEŞME YAPMA ZORUNLULUĞUNUN SOSYAL MEDYA İLİŞKİLERİNE UYGULANMASI

A. Genel Olarak

Bireyler günlük yaşamlarının büyük bir parçasını internet ve sosyal medya uygulamalarında geçirebilmektedir. Video izlemek, anlık mesaj veya posta göndermek, akademik işleri hakkında bir bilgilendirme yapmak, tatil fotoğraflarını paylaşmak, arkadaşlarla iletişim kurmak, bilgi edinmek, alışveriş yapmak, reklam ve tanıtım faaliyetleri yürütmek gibi hemen her türlü eylem internet ve sosyal medya platformları aracılığıyla gerçekleşmektedir. İnternet ve sosyal medya uygulamaları geçmişte lüks birer imkan olarak düşünülebilirdi. Ancak günümüzde sosyal medyayla birlikte çoğu ilişkinin, mal ve hizmetin şekli değişmiş; televizyonda yer alan dizi ve haberler; basılı haldeki dergi ve gazeteler; sokaklarda oynanan oyunlar; pazar ve marketlerden yapılan alışverişler; kağıtlara yazılı kanun ve belgeler ve daha birçok şey elektronik ortama taşınmıştır. Hal böyle olunca internet ve sosyal medya vazgeçilmez derecede önemli bir temel ihtiyaç konumuna yükselmiştir. Bu sebeple *internet özgürlüğü*¹²¹ ile kaliteli ve erişilebilir bir internetin anayasal düzeyde dahi korunması gerekliliği üzerinde durulabilmektedir¹²².

Öte yandan, internet ve sosyal medya kavramları sadece gerçek kişilerle ilgili olarak ele alınamaz. Tüzel kişilerin de marka ve ürünleriyle birlikte

¹²⁰ “*Tabii afet ve tehlikeli salgın hastalıklar sebepleriyle olağanüstü hal ilan edilmesi durumunda; felakete uğrayanların kurtarılması, meydana gelen hasar ve zararın telafisi için ihtiyaç duyulan ve hemen sağlanamayan para ve her türlü taşınır ve taşınmaz mallar ve yapılması gereken işler; para, mal ve çalışma yükümlülüğü yoluyla sağlanır.*”.

¹²¹ Bkz. Zafer Gören, “Düşünceyi Açıklama Özgürlüğü,” *İTÜSBD*, S. 24 (Güz 2013): 48 vd.

¹²² Semih Yünlü, “İnternet Erişiminin Önemi Üzerine,” 165 vd.

sosyal medyada yer aldığı; bu platformlarda mal ve hizmet tanıtımları yaptıkları görülmektedir. Hatta üniversiteler, bakanlıklar, valiler, müdürlükler gibi hemen tüm kamu otoritelerinin de bir şekilde kendisine sosyal medyada yer bulduğunu görmekteyiz. Dolayısıyla kamu-özel, gerçek-tüzel kişi ayrımı yapılmaksızın sosyal medya tüm kişiler arası ilişkilerde ortak bir birleşim noktası oluşturmaktadır.

Bu kapsamda özel hukuk eksenli mevzuata aykırılık ve sözleşme kurma zorunluluğu hususlarına değinmekteyiz. Öte yandan sosyal medya mecralarının kullanılması ve bu kullanıma ilişkin talebin kamu hukukuna ait temel kural ve hukuki kavramlarla da yakından ilgili olabileceğini ifade edebiliriz. Şöyle ki;

- *Düşünceyi açıklama hürriyeti ve İfade özgürlüğü*: Sosyal medya mecralarından yararlanılması, kişilerin ifade özgürlüklerini kullanma biçimleri içerisinde günümüzde en önemli ve yaygın olanıdır¹²³. Dolayısıyla, haklı bir gerekçe olmaksızın bireylerin bu özgürlüklerinin engellenmesi ve kısıtlanması, *Anayasa* md. 26'da¹²⁴ yer alan *Düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetine ve Avrupa İnsan*

¹²³ İnc. Murat Esmer, "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde Medya Özgürlüğü: Kapsamı ve Sınırları," *GSÜHFD*, S. 2 (2020): 789 vd.

¹²⁴ "Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir. Bu hürriyet resmî makamların müdahalesi olmaksızın haber veya fikir almak ya da vermek serbestliğini de kapsar. Bu fıkra hükmü, radyo, televizyon, sinema veya benzeri yollarla yapılan yayımların izin sistemine bağlanmasına engel değildir.

Bu hürriyetlerin kullanılması, millî güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği, Cumhuriyetin temel nitelikleri ve Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünün korunması, suçların önlenmesi, suçluların cezalandırılması, Devlet sırrı olarak usulünce belirtilmiş bilgilerin açıklanmaması, başkalarının şöhret veya haklarının, özel ve aile hayatlarının yahut kanunun öngördüğü meslek sırlarının korunması veya yargılama görevinin gereğine uygun olarak yerine getirilmesi amaçlarıyla sınırlanabilir.

Haber ve düşünceleri yayma araçlarının kullanılmasına ilişkin düzenleyici hükümler, bunların yayımını engellemek kaydıyla, düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetinin sınırlanması sayılmaz."

Hakları Sözleşmesi md. 10'da¹²⁵ kendisine yer bulan (*Meinungsfreiheit*) ifade özgürlüğüne aykırılık teşkil edebilir¹²⁶.

- *Haberleşme hürriyeti*: Keza gerek gerçek gerek tüzel kişiler, haber almak ve vermek için çağa en uygun yöntem olan sosyal medya araçlarını kullanmaktadırlar. Bu sebeple kişilerin sosyal medya araçlarına erişiminin engellenmesi veya kötüleştirilmesi buna ilişkin kuralların da ihlali anlamına gelir. Bu durum elbette *haberleşme*¹²⁷ ve bilhassa *ifade özgürlüğü* kavramlarıyla da yakından ilgilidir¹²⁸.
- *Basın özgürlüğü*: Sosyal medya üzerinde yer alan kısıtlamaların basın kuruluşlarına yönelik olarak işletilmesi halinde de (*Pressefreiheit*) *basın özgürlüğüne*¹²⁹ yönelik hukuka aykırı bir kısıtlamanın ele alınabilmesi mümkün hale gelir¹³⁰.
- *Özel hayatın ve gizliliğin korunması*: Bilhassa gerçek kişilerin hayatlarının her anını sosyal medya üzerinde işledikleri görülmektedir. Bu işlemler kişinin teorik yaşam alanlarının

¹²⁵ “Herkes ifade özgürlüğüne sahiptir. Bu hak, kamu makamlarının müdahalesi olmaksızın ve ülke sınırları gözetilmeksizin, kanaat özgürlüğünü ve haber ve görüş alma ve verme özgürlüğünü de kapsar. Bu madde, Devletlerin radyo, televizyon ve sinema işletmelerini bir izin rejimine tabi tutmalarına engel değildir. Görev ve sorumluluklar da yükleyen bu özgürlüklerin kullanılması, yasayla öngörülen ve demokratik bir toplumda ulusal güvenliğin, toprak bütünlüğünün veya kamu güvenliğinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın, başkalarının şöhret ve haklarının korunması, gizli bilgilerin yayılmasının önlenmesi veya yargı erkinin yetki ve tarafsızlığının güvence altına alınması için gerekli olan bazı formaliteler, koşullar, sınırlamalar veya yaptırımlara tabi tutulabilir.”

¹²⁶ İfade özgürlüğü ve alt görünümüne ilişkin ayr. bkz. Ahmet Yılmaz, “Türk Anayasa Metinlerinde İfade Özgürlüğü,” *AD 2*, S. 71 (2023): 314 vd.

¹²⁷ Bkz. Anayasa md. 22: “Herkes, haberleşme hürriyetine sahiptir. Haberleşmenin gizliliği esastır...”

¹²⁸ Ayr. internet özgürlüğü kavramının kitle iletişim özgürlüğü içerisinde zikredildiğini de belirtebiliriz, Kayıhan İçel, “Kitle İletişim Özgürlüğü ve İnternet Kısıtlamaları,” *İBD* 96, S. 6 (2022): 36.

¹²⁹ Bkz. Anayasa md. 28: “Basın hürdür, sansür edilemez...
...Devlet, basın ve haber alma hürriyetlerini sağlayacak tedbirleri alır...”

¹³⁰ Bu özgürlüğün alt ve yatay görünümünde iletişim, haberleşme, haber alma ve verme, bilgi ve haberlere ulaşma gibi diğer müstakil haklar bulunmaktadır, ayr. bkz. G. Hande Ulutürk, “Basın Özgürlüğü Çerçevesinde Haber Verme ve Haber Alma Hakları,” *BÜHFD* 13, S. 167-168 (Temmuz-Ağustos 2018): 73 vd., 93.

(*Sphärentheorie*¹³¹) da tümünü kapsar. Örneğin, kişinin açık şekilde paylaştığı gönderi (*Gemeinsphäre*¹³²) kamusal¹³³, bazı arkadaşlarına gönderdiği fotoğraf ve yazışmalar (*Privatsphäre*¹³⁴) özel¹³⁵, kendisi için sakladığı içerikler ise (*Geheimsphäre*¹³⁶) gizlilik¹³⁷ alanına ilişkindir. Dolayısıyla kişiler özel yaşam alanlarına ait hususlara da sosyal medya üzerinde yer verebilmektedir. O halde özel yaşam alanlarına ilişkin koruma normlarının da sosyal medya ilişkilerinde etkili olduğu görülür. Öyle ki bu husus AY md. 20¹³⁸ ve AİHS md. 8'de¹³⁹ de ayrıca düzenlenmektedir.

- *Hakim durumun kötüye kullanılması ve Haksız Rekabet*: Tüzel kişilerin de sosyal medyayı aktif şekilde kullandığı düşünüldüğünde, bu kişilerin faaliyetlerinin engellenmesi, reklam verilmesine veya hesap açılmasına engel olunması, sosyal medya üzerinde ayrımcılık yapılması gibi olumsuz haller bilhassa ticari yönden incelenebilir hale

¹³¹ İnc. Semih Yünlü, “Kişilik ve Korunması,” içinde *Medeni Hukuk I – Başlangıç Hükümleri, Kişiler Hukuku*, ed. Metin İkizler ve Özlem Tüzüner (Adalet, 2023), 342; Andrea Büchler, “ZGB 28,” içinde *ZGB Kommentar: Schweizerisches Zivilgesetzbuch, OFK - Orell Füssli Kommentar*, ed. Jolanta Kren Kostkiewicz, Stephan Wolf, Marc Amstutz ve Roland Fankhauser (Orell Füssli Verlag AG, 2016), 125; Bettina Bacher, “Interessenabwägung bei Persönlichkeitsverletzungen durch Medien,” *Medialex - Jahrbuch*, ed. Urs Saxer (Jahrbuch 2017): 8.

¹³² *Öffentlichkeitssphäre*, Heinz Hausheer ve Regina E. Aebi-Müller, *Das Personenrecht des Schweizerischen Zivilgesetzbuches* (Stämpfli Verlag AG, 2012), 197.

¹³³ Yünlü, “Kişilik ve Korunması,” 342.

¹³⁴ Büchler, “ZGB 28,” 125; Hausheer ve Aebi-Müller, *Das Personenrecht des Schweizerischen Zivilgesetzbuches*, 198; Leo Schürmann, *Medienrecht* (Verlag Stämpfli & Cie AG, 1985), 170.

¹³⁵ Yünlü, “Kişilik ve Korunması,” 343.

¹³⁶ Büchler, “ZGB 28,” 125; Hausheer ve Aebi-Müller, *Das Personenrecht des Schweizerischen Zivilgesetzbuches*, 198;

¹³⁷ Yünlü, “Kişilik ve Korunması,” 343.

¹³⁸ “Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz...”.

¹³⁹ “Herkes özel ve aile hayatına, konutuna ve yazışmasına saygı gösterilmesi hakkına sahiptir.

Bu hakkın kullanılmasına bir kamu makamının müdahalesi, ancak müdahalenin yasayla öngörülmüş ve demokratik bir toplumda ulusal güvenlik, kamu güvenliği, ülkenin ekonomik refahı, düzenin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için gerekli bir tedbir olması durumunda söz konusu olabilir.”.

gelir. Bu kapsamda *rekabetin korunmasına*¹⁴⁰ ve (*unlauterer Wettbewerb*) *haksız rekabete*¹⁴¹ dair hükümlerin ihlal edilmiş olabileceği muhtemeldir.

- *Kişilik hakkı ve maddi-manevi bütünlüğün geliştirilmesi*: Sosyal medya mecralarının bireylerin kişiliklerinin somutlaşmış örneklerini taşıdıkları açıktır¹⁴². Bu kapsamda ilgili mecralarda gerçekleşen engel ve kısıtlamalar, hesap açma taleplerinin reddi ve keyfi hesap silme gibi davranışlar Medeni Kanun ve Anayasa'da¹⁴³ güvence altına alınmış hakların ihlali ile bağlantı içerir. Özellikle (*Persönlichkeitsrechtsverletzung*) *kişilik hakkına aykırılık* kavramının inceleme bulması mümkündür.

¹⁴⁰ Bkz. RKHK md. 6: “Bir veya birden fazla teşebbüsün ülkenin bütününde ya da bir bölümünde bir mal veya hizmet piyasasındaki hakim durumunu tek başına yahut başkaları ile yapacağı anlaşmalar ya da birlikte davranışlar ile kötüye kullanması hukuka aykırı ve yasaktır.

Kötüye kullanma halleri özellikle şunlardır:

a) Ticari faaliyet alanına başka bir teşebbüsün girmesine doğrudan veya dolaylı olarak engel olunması ya da rakiplerin piyasadaki faaliyetlerinin zorlaştırılmasını amaçlayan eylemler;

b) Eşit durumdaki alıcılara aynı ve eşit hak, yükümlülük ve edimler için farklı şartlar ileri sürerek, doğrudan veya dolaylı olarak ayırıcılık yapılması,

c) Bir mal veya hizmetle birlikte, diğer mal veya hizmetin satın alınmasını veya aracı teşebbüsler durumundaki alıcıların talep ettiği bir malın veya hizmetin, diğer bir mal veya hizmetin de alıcı tarafından teşhiri şartına bağlanması ya da satın alınan bir malın belirli bir fiyatın altında satılmaması gibi tekrar satış halinde alım satım şartlarına ilişkin sınırlamalar getirilmesi,

d) Belirli bir piyasadaki hakimiyetin yaratmış olduğu finansal, teknolojik ve ticari avantajlardan yararlanarak başka bir mal veya hizmet piyasasındaki rekabet koşullarını bozmayı amaçlayan eylemler;

e) Tüketicinin zararına olarak üretimin, pazarlamanın ya da teknik gelişmenin kısıtlanması.”

¹⁴¹ Bkz. TTK md. 54: “...Rakipler arasında veya tedarik edenlerle müşteriler arasındaki ilişkileri etkileyen aldatıcı veya dürüstlük kuralına diğer şekillerdeki aykırı davranışlar ile ticari uygulamalar haksız ve hukuka aykırıdır.”

¹⁴² Maddi ve manevi varlığın korunması ve geliştirilmesi kavramına ilişkin genel olarak ayr. bkz. Ali Tarık Gümüş, “Türk Anayasasında Kişinin Maddi ve Manevi Varlığını Koruma ve Geliştirme Hakkı,” *SÜHFD* 13, S. 2 (2005): 137 vd.

¹⁴³ AY md. 17: “Herkes, yaşama, maddî ve manevî varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir...”

- *Din ve vicdan hürriyeti*: Sosyal medya platformlarında zaman zaman tartışma konusu olan durumlardan birisi dini paylaşımlara ilişkin sosyal medya politikalarıdır. Zaman zaman kişilerin bu hususlardaki bilgi, görüş ve inanç açıklamalarını sınırlayan veya engelleyen uygulamalar söz konusu olabilmektedir. Bu gibi durumlarda (*Glaubens- und Gewissensfreiheit*) din ve vicdan hürriyetini tesis eden hükümlere¹⁴⁴ aykırılıklar söz konusu olabilir. Keza bu uygulamaların kişiler arasında özellikle inanç temelli ayrımcılık yapılacak şekilde gerçekleştirilmesi, başta bir alt paragraftaki olmak üzere diğer hukuki kurumların da ihlal edilmesi anlamına gelebilir.
- *Ayrımcılık yasağı*: Sosyal medya platformlarında kişilerin kullanıcı hesaplarına ilişkin açma, kapatma, engelleme, geçici olarak durdurma, içerik silme vb. kararların alınması noktasında işin niteliğine aykırı ayrımcılıklar yapılması da (*Diskriminierungsverbot*) *ayrımcılık yasağına*¹⁴⁵ aykırılık teşkil edebilir.
- *Bilim ve sanat özgürlüğü*: kişi ve kurumların bilimsel çalışmaları, bilgileri ve sanatsal ürünleri sosyal medya platformları aracılığıyla yaymaları günümüzde sıklıkla tercih edilen bir durumdur. Haklı bir hukuki gerekçe olmaksızın buna engel olunması Anayasa'da kendine yer bulan (*Wissenschafts- und Kunstfreiheit*) *bilim ve sanat özgürlüğüne*¹⁴⁶ de aykırılık teşkil eder.

Sosyal medyanın bilhassa kamu hukuku eksenli hukuk kuralları kapsamında ele alınmasında önemli noktalar bu şekilde uzayıp gider. Dolayısıyla görülmektedir ki, sosyal medya platformlarının kullanıcılarla olan ilişkileri hem özel hukuk hem de kamu hukuku tabiatlı normlara ve hukuki düzenlemelere aykırılık teşkil edebilir.

Bu izah edilenler ve örnekler akabinde aşağıda ise sosyal medya platformlarının sözleşme kurma ve yürütme zorunluluklarına ilişkin hususlara

¹⁴⁴ AY md. 24: “Herkes, vicdan, dinî inanç ve kanaat hürriyetine sahiptir. 14 üncü madde hükümlerine aykırı olmamak şartıyla ibadet, dinî âyin ve törenler serbesttir.

Kimse, ibadete, dinî âyin ve törenlere katılmaya, dinî inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; dinî inanç ve kanaatlerinden dolayı kınanamaz ve suçlanamaz...”.

¹⁴⁵ Bu hususta genel olarak 6701 sayılı *Türkiye İnsan Hakları Ve Eşitlik Kurumu Kanunu*'nu inceleyiniz.

¹⁴⁶ Bkz. md. 27: “Herkes, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir...”.

değınilecek; bilhassa somut hükümlerin pratik örneklere uyarlanması yardımıyla mesele değeriendirilecektir.

B. Kural Ve İlkelerin Uygulanması

1. Sözleşmenin Kurulması Noktasında

Sosyal medya platformları ile kurulan sözleşmeler *dijital, elektronik* niteliktedir. Burada sosyal medya platformunun iradesi önceden hazırlanarak elektronik ortama aktarılmıştır. Kullanıcının belirli tuşlara basmak ve kutucukları işaretlemekten ibaret eylemleri ile sözleşme kurulmuş olur. Sosyal medya platformunun iradesi otomatikleştirilmiştir¹⁴⁷.

Günlük hayatta sıklıkla tecrübe edildiğı üzere sosyal medya platformları kullanıcılarını seçerken genellikle (yaş gibi hukuki sınırlamalar hariç olmak üzere) herhangi bir engel ortaya koymaz. Burada beklenen menfaat kullanıcı sayısının çokluğudur. Bu sebeple sosyal medya platformlarının çoğunlukla ücretsiz olarak kullanıldığı görülür. Platformlar kişilerin verilerini analiz etmek, onlara platform içinde satışlar yapmak, reklam yerleştirmek gibi yöntemlerle doğrudan veya dolaylı olarak gelir elde ederler. Dolayısıyla sözleşme yapma zorunluluğuna ihtiyaç olmaksızın esasen sözleşme kurma talepleri olumlu karşılır diyebiliriz.

Öte yandan uygulamanın aksine, istisnai durumlarda platformların kullanıcılarını seçmesi gibi bir durum da ortaya çıkabilir. Buradaki seçimin hukuka uygun olup olmadığı incelenmelidir. Buna göre,

- Platformun kullanıcı kabul ederken yaptığı seçim otomatik veya manuel şekilde hukuki sınırlamaların tesisine yönelik olabilir. Burada bir sorun yoktur. Örneğın, 18 yaşından küçük kişilerin kullanıcı sözleşmesi yapamaması durumu böyledir.
- Platformun kullanıcı seçerken aradığı ölçütler kendi içerisinde tutarlı bir şekilde ayrımcılık oluşturmayan bir konseptte hizmet edebilir. Bu durumda da mesele yoktur. Örneğın, yalnızca hukukçulara özel hazırlanmış bir sosyal medya uygulamasına hukukçu olmayanların kabul edilmemesi normaldir.
- Uygulamanın ücretli olması halinde sözleşmenin kurulabilmesi için kullanıcıların ücret ödemek zorunda olması da mümkündür.

¹⁴⁷ Elektronik sözleşmeler kapsamında ayr. bkz. Yücer Aktürk, “Elektronik Sözleşmelerin Kurulması,” 14 vd.; Bayram, “Elektronik Sözleşmelerin Kurulması,” 348.

- Yukarıdaki gibi mantıksal, hukuki veya genele uygulanan zorunluluklar olmaksızın kullanıcıların belirli ölçütlere göre ayrıştırılması noktasında ise hukuka aykırılıklar söz konusu olabileceği gibi sözleşme yapma zorunluluğundan (*Abschlusszwang - Kontrahierungszwang*) da bahsedilebilir. Bu hususu aşağıda biraz daha açmak ve örneklendirmek gerekir.

Sosyal medya platformları kamuya açık ve genele hitap eden hizmetler sunmaktadırlar. Bu durum, yukarıda değinildiği üzere sözleşme yapma zorunluluğu yönünden önemli bir ölçüttür. Bu gibi işletmelerin haklı bir gerekçe olmaksızın mal veya hizmet sunumundan kaçınmalarına cevaz verilmez. O halde kendilerine başvuran kişileri geri çeviremezler.

Diğer taraftan, sosyal medya platformlarının arkasında bulunan işletmeler bu alandaki faaliyetleri ticari ve mesleki olarak yürütmektedir. Basit anlamda kullanıcılar ise genellikle mesleki veya ticari bir amaç gütmeyizler. Daha doğrusu aralarındaki ilişki bu şekilde karakterize olmamıştır. O halde kullanıcı ile platform arasındaki ilişkilere tüketici hukuku kuralları da uygulanabilir hale gelir. Dolayısıyla sözleşme kurma zorunluluğu bu bağlamda da sosyal medya platformlarını ilgilendirir.

Bir sosyal medya platformunun sunduğu mal ve hizmetler ölçüğünde tekel veya tekele yakın bir konumda olması hallerinde de kullanıcıların sözleşme yapma önerilerinin reddi hukuka aykırı olacaktır.

Aynı şekilde tekel olsun veya olmasın iktisadi varlığı, siyasi konumu, organizasyon kapasitesi veya başka bir sebeple faaliyet gösterdiği alanda güçlü, hakim konumda olduğu açıkça belli olan sosyal medya platformlarının bu konumlarının verdiği güç ve avantajla haksız uygulamalar yaparak sözleşme yapmak isteyen taraflar arasında ayrımcılık yapması da hukuken kabul görmeyecektir.

Platformların kullanılması noktasında bilhassa tacir sıfatına sahip tüzel kişi kullanıcıların bazılarının kabul edilmesi ve bazılarının reddedilmesi veya bazılarının diğerlerinden istenmeyen özel koşulları yerine getirmesinin istenmesi Türk Ticaret Kanunu kapsamında haksız rekabet olarak da nazara alınabilecektir. Aynı durum tacir olmayan diğer meslek mensupları için de geçerlidir. Bir doktor veya mimarın kullanıcı hesabı açması noktasında diğerlerinden farklı bir muameleye maruz bırakılması Türk Borçlar Kanunu kapsamında incelenebilecek bir haksız rekabet örneği oluşturabilir.

Sosyal medya platformlarının yaptıkları sözleşmeler genel olarak otomatikleştirilmiş iradelerle kurulan elektronik sözleşmelerse de uygulamada bazı hallerde kişilerin tek tek incelenerek kabul edilmesi veya halihazırda var olan sözleşme ilişkisinin değerlendirilmesi mümkündür. Bu noktada bazı kimselerin özel olarak reddedilebildikleri veya mevcut sözleşmelerinin sona erdirildiği görülmektedir. Bu durumda yukarıdaki izah edilenlere ek olarak iki husus ele alınabilir haldedir. Bunlardan birincisi, *Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu* tarafından da ilgili kanun kapsamında özel olarak incelenen *ayrımcılık yasağı* iken; ikincisi ise *Anayasa ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi* ve hatta *İnsan Hakları Evrensel Beyanname'si*'nde de kendine yer bulan *ifade, düşünce özgürlükleridir*.

O halde, sosyal medya platformlarının günümüzde kişilerin düşünce, kanaat, bilgi, görüş, his, duygu, talep, şikayet gibi her neviden iradelerini açıkladıkları, kamusal hale getirdikleri yerler oldukları kabul edildiğinde, platformların kullanıcıları keyfi olarak reddi ve engellenmesi yönündeki uygulamaları bu özgürlüklere haksız müdahale teşkil edebilecektir. Aynı şekilde, haklı bir hukuki gerekçe olmaksızın kişiler arasında seçim yaparak ayrımcılık oluşturulması TİHEKK kapsamında ayrımcılık olarak değerlendirilecek ve hakim tarafından da bu ilişkinin kurulması yönünde müdahalede bulunulabilecektir.

Keza toplumsal hayatta bir arada yaşamak zorunda olan insanların sosyal ortamlara dahil olma şekillerinden birisi günümüzde yaygın olarak internet mecralarıdır. Kişiler akraba ve arkadaş çevreleri gibi diğer kimselerle bu mecralarda buluşmakta, haberleşmekte, iletişim kurmaktadır. Dolayısıyla, sözleşme yapma zorunluluğunun ihlali, kişinin haberleşme-iletişim özgürlük ve ihtiyaçlarına da aykırılık teşkil edecektir. Kişinin haberleşmek için bir başka platformu tercih edebileceği savunması, sözleşme yapma yükümlülüğünü tek başına ortadan kaldırmaz. Zira tıpkı gerçek kişiler gibi bu platformlar da kamuya mal olmuş gibidir.

Genel hatları ile sıralanan ihlal örnekleri ve hukuki dayanakları arttırılabilir. Görüldüğü üzere sosyal medya platformlarının hukuki veya mantıksal temellere dayanmayan sebeplerle kişilerden gelen sözleşme kurma taleplerini reddetmesi çok çeşitli açılardan hukuka aykırılıklar içerir. Özetle sosyal medya platformlarının sözleşme yapma zorunluluğuna tabi yerler ve kişiler oldukları kabul edilecektir.

2. Sözleşmenin Devamı Noktasında

Sosyal medya platformlarının istisnai haller haricinde kural olarak sözleşme yapma zorunluluğu altında olduklarını yukarıda izah ettik. O halde bu platformlar, kendilerine yönelen sözleşme yapma yönündeki önerileri kabul yükümlülüğü altında olacaklardır. Ancak sosyal medya platformları ile kullanıcılar arasındaki ilişkiler ani değil sürekli niteliktedir. Çoğunlukla parasal bir ivaz verilme de taraflar arasında uyulmakla yükümlü olunan sürekli nitelikli hususlar bulunur. Dolayısıyla sözleşme kurulmak ve bir kerede ifa edilmekle ilişki bitmemekte, işin niteliğine ve sözleşmeye uygun süre boyunca bu sözleşme ilişkisi devam etmektedir. Genellikle bu ilişki belirli bir süreye de bağlanmaz. O halde kullanıcı, yalnızca sözleşme ilişkisinin kurulmasında değil, aynı zamanda devamlılığında, yürütülmesinde de haklı menfaat sahibidir.

İzah edilen sebeplerle, sözleşme yapma zorunluluğu olan durumlarda sözleşmenin devamına ilişkin bir zorunluluk olması da tabiidir. Zaten zorunluluk sebebiyle yapılan sözleşmeden beklenen menfaat de ilişkinin niteliğine uygun bir süre devam etmesidir. O sebeple sözleşmeyi yapma zorunluluğu, sözleşmenin devamı, yürütülmesi, ilişkinin tesisi, yükümlülüklerin ifası zorunluluğu ile devam eder. Aksi durumda, sözleşme kurmak zorunda olan taraf sözleşmeyi kurar ve sona erdirir, ki bu da kanunun veya hukukun dolanılması olacak, korunmayacaktır.

Uygulamada da sorun genellikle bu noktada ortaya çıkmaktadır. Şöyle ki, sosyal medya platformu ile kullanıcı arasında yapılan sözleşme otomatik bir şekilde gerçekleşir ve kullanıcı çoğunlukla bir engelle karşılaşmaz. Ancak platform, çeşitli sebeplerle kullanıcının hesabını askıya alır, kısıtlar veya kalıcı olarak engeller. Bu durumla sıklıkla karşılaşmaktadır. Kullanıcı hesaplarının engellenmesi ve kişinin platformdan uzaklaştırılması da genel olarak iki şekilde gerçekleşebilir.

- Bunlardan birincisi, kullanıcının çeşitli algoritmalar yardımıyla herhangi bir insan kararı, müdahalesi olmaksızın otomatik olarak seçilmesi ve engellenmesidir. Bu algoritmalar çoğu kez hatalı sonuç verebilmektedir.
- İkincisi ise şikayet üzerine, yazılım tarafından otomatik tespit akabinde veya re'sen bir insan eliyle seçilerek kullanıcının platformca engellenmesidir.

Her iki durumda da nihai sonuç aynıdır. Bu gibi durumlarda, varsa platform içi itiraz mekanizmaları işletilebilecek; uygun sonuç alınmaması durumunda yargı yoluna başvurulabilecektir.

Yargı organları ise kendisine yapılan başvurunun haklılığını çeşitli açılardan değerlendirecektir. Buradaki değerlendirmenin temelinde ise genel olarak,

- sözleşmenin sona erdirilmesinin haklı bir sebebe dayanıp dayanmadığı,
- dayanılan sebeplerin gerçekleşip gerçekleşmediği,
- ve yine yukarıda incelenen sözleşme yapma ve yürütme yükümlülüklerinden en az birisinin ihlal edilip edilmediği,

hususları bulunacaktır.

Eğer topluluk kuralları olarak da ifade bulan sosyal medya platformunun sözleşme hükümleri ihlal edilmişse, kişiye ilişkin alınan kararın uygun olduğu sonucuna varılabilir. Ancak buradaki ilişkiyi alelade bir sözleşmesel ilişki olarak göremeyiz. Sosyal medya platformu ve kullanıcı ilişkisi haberleşmeden ifade özgürlüğüne, kişilik hakkından daha birçok temel hukuki hak ve ilkeye temas eder. Dolayısıyla kullanıcının platformda yaptığı davranışlara ilişkin sözleşmede yer alan yaptırımları düzenleyen kuralların da ölçülülük ilkesine uygun olması gerekir. Kullanıcının bu platformu kullanmaktan uzak tutulmasının kuvvetli bir gerekçesi olmalıdır.

Sosyal medya platformlarının birçoğu devasa iktisadi işletmelerdir ve çoğu kez siyasi düşünce yapıları da mevcuttur. Bu yapıların sağladığı hakimiyetin istenilen yönde kullanılabilmesi, ancak çalışmamızda verilen kurallar ihlal edilmediği müddetçe mümkündür. Keyfi, siyasi vb. yasaklamalar, hesap kapatmalar hukuka aykırı olacaktır. Buna ilişkin en bilindik örneklerden birisi Amerika Birleşik Devletleri eski başkanı Donald Trump'a ait sosyal medya hesaplarının kapatılması ve içeriklerin engellenmesidir¹⁴⁸. Kanaatimizce bu gibi durumlar tam olarak sözleşme yapma ve yürütme zorunluluğu içerisinde kalmakta; ifade özgürlüğü, iletişim, kamunun bilgi alma hakkı, ayrımcılık yasağı, haksız rekabet ve hakim durumun kötüye kullanılması kavramlarını içerisinde barındırmaktadır. Aynı

¹⁴⁸ Axios, "All the platforms that have banned or restricted Trump so far," erişim Ağustos 25, 2024, <https://www.axios.com/2021/01/09/platforms-social-media-ban-restrict-trump>; TRT Haber. "Trump'a sosyal medya engeli," erişim Ağustos 25, 2024, <https://www.trthaber.com/haber/dunya/trumpa-sosyal-medya-engeli-544832.html>.

paralelde, benzer yaptırımlara maruz kalacak kamuya mal olmuş bir başka kişi veya herhangi kimse için de aynı yorumu yapmak gerekecektir¹⁴⁹. Söz konusu kısıtlama ve engeller neticesinde bu kişilerin takipçilerinin veya genel olarak kamunun bu kişilerden haber, bilgi, içerik elde etme beklentileri ve haklarının da aynı şekilde engellenmiş olabileceğini de belirtmek gerekir.

Özetle, sosyal medya platformlarının sözleşme yapma zorunluluğu altında olduklarının kabulü yetmemekte; bu zorunluluğun pratik bir anlam ifade edebilmesi için sözleşmeyi yürütme zorunluluğuna da dikkat edilmesi gerekmektedir.

3. Sözleşmenin Sona Erdirilmesi Noktasında

Nihayet sözleşme yapma zorunluluğunun üçüncü ayağı ise sözleşmenin sona erdirilmesi hususunda ele alınabilir. Buna göre sosyal medya platformları ile kullanıcı arasındaki sözleşmesel ilişkinin sona ermesi çeşitli durumlarda karşımıza çıkar. Buna göre,

- kullanıcının hesabını herhangi bir gerekçeyle veya gerekçe göstermeden kendisi kapatmak istemesi,
- kullanıcının ölmesi¹⁵⁰,
- kullanıcının platformun kullanım şartlarını ihlal etmesi ve bunun platformdan silinmeyi haklı gösterecek ağırlıkta olması,
- platformun faaliyetlerini kendi isteğiyle sona erdirmesi,
- platformun faaliyetlerinin kamu kuralları ve gücüyle engellenmesi, durdurulması,

¹⁴⁹ Ancak elbette kamuya mal olmuş olsun veya olmasın, kişilerin sosyal medya üzerindeki hal ve hareketlerinin doğurabileceği sorumluluklar ise ayrı bir husustur. Bu kapsamda 5651 sayılı kanundaki içerik üreticisinin (sağlayıcı) sorumluluğuna ilişkin hükümler saklıdır. Bkz. md. 4: “İçerik sağlayıcı, internet ortamında kullanıma sunduğu her türlü içerikten sorumludur.

İçerik sağlayıcı, bağlantı sağladığı başkasına ait içerikten sorumlu değildir. Ancak, sunuş biçiminden, bağlantı sağladığı içeriği benimsediği ve kullanıcının söz konusu içeriğe ulaşmasını amaçladığı açıkça belli ise genel hükümlere göre sorumludur.”.

¹⁵⁰ Hesabın dijital tereke kavramı kapsamında mirasçılara nakli ise ayrı bir husus ve tartışma konusudur. Detaylıca inc. Oğuz Ersöz, *Dijital Tereke Kavramı ve Miras Hukukundaki Sorunları* (On İki Levha, 2024), 101 vd.; Kişisel veriler bağlamında özel olarak bkz. Süleyman Yılmaz ve Vehbi Umut Erkan, “Sosyal Medya Hesaplarının Miras Yoluyla İntikal Edip Edemeyeceği Sorusunun Kişisel Verileri Koruma Hukuku Kapsamında İncelenmesi,” *İNÜHFD* 11, S. 2 (Aralık 2020): 574 vd.

gibi temel hallerde kullanıcı ile platform arasındaki sözleşme ilişkisinin hukuka uygun şekilde sona ermiş olacağını kabul edebiliriz.

Buna karşılık, kullanıcının platform ile olan ilişkisi kesilerek sözleşmenin tek taraflı şekilde sona erdirilmesi çalışmamızda incelenen kurallara ve özellikle sözleşme yapma ve yürütme zorunluluğuna aykırılık teşkil ediyorsa, sona ermenin hukuka aykırı olduğu sonucuna varılacaktır. Bunun için her bir somut olay yukarıda yer alan ilgili tüm hukuk kuralları ışığında incelenmelidir.

V. PLATFORMLARA İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELERİN SOSYAL MEDYA İÇERİK ÜRETİCİLERİNE UYGULANMASI

Kısaca üzerinde durulmakta fayda olan bir husus ise sosyal medya platformlarında yer alan ve yaygın olarak *içerik üretici*, hukuki olaraksa *içerik sağlayıcı* olarak ele alınan kullanıcıların birbirlerini engellemeleri ve bunun hukuka uygunluğudur. Bunu birkaç örnek üzerinden somutlaştıralım:

- *Örnek 1:* Öğrenci A, sosyal medya paylaşımlarını görmemesi, kendisi ile iletişim kurmaması için diğer birkaç kullanıcıyı ve arkadaşını sebep göstermeksizin engeller.
- *Örnek 2:* Bakan B ve vali C, bu sıfatlarını kullanarak paylaşım yaptıkları sosyal medya hesaplarından bazı kişi veya kişileri herhangi bir sebeple engeller.
- *Örnek 3:* Bakan D, vali E ve şarkıcı F, özel paylaşımlar yapmak üzere herhangi bir resmi paylaşımında bulunmadıkları sosyal medya hesaplarından bazı kişi veya kişileri herhangi bir sebep göstermeden engeller.
- *Örnek 4:* Tüzel kişiliği bulunan futbol kulübü G, sosyal medya hesaplarından bazı basın kuruluşlarına ve gazetecilere ait hesapları engeller.
- *Örnek 5:* Özel üniversite H, devlet üniversitesi İ, bakanlık J ve belediye K, sosyal medya hesaplarını takip eden bazı kullanıcıları sebep göstermeksizin engeller.
- *Örnek 6:* Sosyal medya platformunda çok yüksek bir takipçi sayısına sahip sayfa olan hava durumu kanalı L ve yine haber sitesi M, takipçilerinden bazılarının yaptığı yorumları beğenmeyerek onları engeller.

Bu somut örnekleri şu şekilde değerlendirmek gerekir:

İlk örnekteki kişi, kendisi ile ilgili bilgileri bazı kişiler ile paylaşmayı tercih ederken, diğer kimseler ile paylaşmak istememektedir. Sosyal medya alanı kişilerin kamusal, özel ya da gizlilik alanına dahil ettikleri bilgilerini taşıyabilir. Burada kişi, engellediği kimseleri özel hayat alanından dışlamak istemektedir. Dolayısıyla engelleme hukuken uygundur.

İkinci örnekte yine gerçek kişilerin diğer üçüncü kişilerden bazılarını engelledikleri görülmektedir. Burada engellenmenin hukuka uygun olup olmadığı noktasında ilgili kişilerin sıfatları yanında yapılan paylaşımların ve sosyal medya hesaplarının niteliğine bakılmalıdır. Örnekte ilgili kişiler kamu otoritelerinin temsil eden kamuya mal olmuş kişilerdir. Asıl önemli husus ise söz konusu hesapların resmi sıfatlar altında kullanılmasıdır. Kamunun bu kimselerin bu sıfatlarını kullanırken yaptıkları paylaşımlardan ayırım yapılmaksızın haberdar olmasında net menfaatleri bulunur. Dolayısıyla örnekteki engellemeler hukuka uygun olmaz¹⁵¹.

Üçüncü örnekte ise yine kamuya mal olmuş kimseler bulunur. Bu kimselerden ikisi kamu otoritesine sahip makamlarda bulunurken birisi ise kamusal bir resmi sığata sahip değildir. Belirtmek gerekir ki, kamuya mal olmuş kimseler de özel hayat alanına sahiptir. Yalnızca özel hayat alanları diğer kimselere göre daha dardır. Burada kamuya mal olmuş kimseler de özel hayatlarının yönünü belirleme hakkına sahiptir ve özel hayata saygı gösterilmesini bekleyebilirler. O halde, söz konusu hesaplar yalnızca bu kimselerin özel hayatlarına ilişkin olduğundan, üçüncü kişileri gerekçe göstermeksizin engellemeleri hukuka uygun sayılır.

Dördüncü örneğe gelindiğinde, bir özel hukuk tüzel kişinin basın unsurlarından bazılarının kendisini takip etmesini engellediği görülmektedir. Burada da açıkça anlaşılacağı üzere kamuya haber aktarma görevini üstlenmiş kişiler kamu üzerinde önemli bir etkiye sahip olan tüzel kişi tarafından haksız bir şekilde engellenmektedir. Buna karşılık, kamusal bir etki ve makamdan değil de herhangi bir bireyden bahsediliyor olsaydı, basın temsilcilerinin aynı şekilde engellenmesi hukuka aykırıdır denilemeyecekti. Zira hiç kimsenin özel hayatını habercilere açması gibi bir zorunluluk olamaz.

¹⁵¹ Ancak elbette, ilgili içeriğin kirletilmesi, diğer kullanıcıları rahatsız eden veya hukuka aykırı nitelik taşıyan etkileşimlere girilmesi durumunda, engellenmek istenen davranışın niteliğine göre kısıtlama veya tümüyle engelleme seçenekleri de işlerlik kazanabilecektir. Bu sebeple somut olay incelemesi son derece önemlidir.

Beşinci örnekte ise üniversite, bakanlık, belediye gibi resmi sığata sahip tüzel kişiler bulunmaktadır. Söz konusu kişilerin faaliyet ve hizmetleri kamuya yöneliktir. Dolayısıyla tüm sosyal medya etkileşimlerinde kamunun ilgi ve menfaati bulunur. Bu durumda örnekteki engellemelerin hukuka aykırı olacağında şüphe yoktur.

Altıncı örnekte özel hukuk tüzel kişisi veya gerçek kişi olarak ele alınabilecek iki sosyal medya hesabı vardır. Bu sayfalar incelendiğinde, takipçi sayılarının vermiş olduğu gücün etkisiyle yüksek bir kamusal etkiye sahip oldukları anlaşılmaktadır. Bu sebeple ilgili sayfaların takip edilmesi, haber ve bilgi alınması noktasında tıpkı bir önceki örnekte olduğu gibi özel menfaat ve ilgi söz konusudur. Dolayısıyla örnekteki engelleme fiilleri hukuki uygunluğa sahip değildir.

Görüldüğü üzere, sosyal medya platformlarının kullanıcıları ile sözleşme kurma ve yürütme zorunluluğu olduğu gibi benzer hususların sosyal medya içerik üreticileri¹⁵² için de söz konusu olabilemesi mümkündür.

VI. SÖZLEŞME YAPMA VE YÜRÜTME ZORUNLULUĞUNUN İHLALİNİN SONUÇLARI

Sosyal medya platformlarının çeşitli hukuki gerekçelerle kullanıcıları ile sözleşme yapma ve bunun ayrılmaz bir uzantısı olan sözleşme yürütme zorunluluğu altında oldukları anlaşılmaktadır. Bu noktada son olarak ise bu zorunluluklara uyulmaması durumunda sosyal medya platformlarına karşı yöneltebilecek hukuki argümanlar üzerinde genel hatlarıyla kısaca durulacaktır.

A. Sözleşmenin Kurulması ve Yürütülmesine Hükmedilmesi

Sözleşme yapma ve yürütme zorunluluğuna uyulmaması durumunda talep edilecek ilk husus sözleşmenin kurulması veya yürürlüğünün sağlanmasıdır¹⁵³. Dolayısıyla kural olarak *aynen ifa* davası açılabilir¹⁵⁴. İdarenin bulunduğu olaylarda ise *iptal* ve *tam yargı* davalarının gündeme gelebileceğini belirtmeliyiz¹⁵⁵.

¹⁵² İçerik sağlayıcı.

¹⁵³ Oğuzman ve Öz, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 193.

¹⁵⁴ Vardar Hamamcıoğlu, "Tüketici Hukuku'nda Sözleşme Yapma Zorunluluğu," 165, 190; Oğuzman ve Öz, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 193.

¹⁵⁵ Ayrancı, "Sözleşme Kurma Zorunluluğu," 247 vd.

Burada sosyal medya platformuna doğrudan talepte bulunulabileceği gibi dava açılmak suretiyle zorunluluğa uygun hareket edilmesi sağlanabilir. Davaya bakan mahkeme, çalışmamızda incelediğimiz kural ve kavramları somut olaya uyarlayacak; sosyal medya platformunun sözleşme kurmama ve yürütmeme hakkı bir dayanağı bulunmadığını tespit ettiğinde sözleşmenin kurulmasına veya devamına hükmederek, platforma bunun gereğini yerine getirmesini emredecektir.

Sözleşmenin kurulması ve ifasına karar verilmesi için konunun imkansız olmaması¹⁵⁶ veya sözleşme kurmak isteyen taraf için anlamsız hale gelmemiş olması da gerekir. Aksi durumda sözleşmenin kurulması değil, zararların tazmini etkinlik ve anlam kazanacaktır¹⁵⁷. Ancak buradan, zararların tazmini için sözleşmenin imkansız hale gelmesi gerektiği sonucu çıkarılmamalıdır. Bir kimse hem sözleşmenin hakim hükmüyle kurulmasını hem de karşı tarafın sözleşmeyi kurmamış olması sebebiyle uğradığı zararları birlikte talep edebilir¹⁵⁸. Örneğin, platform üzerinde yasal şekilde ticari faaliyet yürüten firma, sebepsiz şekilde hesabının kapatılması karşısında hem hesabının aktif hale getirilmesini hem de bu arada geçen sürede yaşadığı kazanç kayıplarını talep edebilmelidir.

B. Zararların Tazmini

Sözleşme yapma zorunluluğuna uyulmamasının beklenen neticelerinden birisi zararların tazminine ilişkindir¹⁵⁹. Dolayısıyla gerek sözleşme yapmaktan geri durulması gerek yürütülmemesi gerekse de yürürlükte olan sözleşmenin tek taraflı ve haksız şekilde sosyal medya platformu tarafından sona erdirilmesinde ele alınabilecek bir diğer hukuki imkan ise *zararların*¹⁶⁰ tazminidir.

¹⁵⁶ Oğuzman ve Öz, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 193.

¹⁵⁷ Oğuzman ve Öz, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 193; Örneğin, kamu hizmeti niteliğindeki otobüs taşımacılığına kabul edilmeyen kimsenin sefere kabul edilmediği zaman için geriye dönerek ifa davası açmasının bir anlamı yoktur. Burada ancak zararların tazmini ve diğer idari/cezai şikayet prosedürleri işletilebilir.

¹⁵⁸ Vardar Hamamcıoğlu, “Tüketici Hukuku’nda Sözleşme Yapma Zorunluluğu,” 190.

¹⁵⁹ Oğuzman ve Öz, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 193; Ayrancı, “Sözleşme Kurma Zorunluluğu,” 249.

¹⁶⁰ Zarar (*Schaden*) kavramına ilişkin genel olarak ayr. bkz., Huguenin, *Obligationenrecht*, 275; Martin A. Kessler, “Art. 41 vd.,” içinde *Obligationenrecht I (Art. 1-529)*, *Basler Kommentar*, ed. Corinne Widmer Lüchinger ve David Oser

Gerçek kişiler ele alındığında sosyal medya hesabının kapatılması gibi bir durumda ele alınabilecek zarar türleri çoğunlukla (*immaterieller Schaden*¹⁶¹) *manevi zarar* ve (*normativen Schaden*¹⁶²) *normatif zarar*dır. Kişi, kişilik hakkının ihlali olgusunun somut haldeki görünümüne dayanarak manevi tazminat talep edebilirken; bilgi edinme, haberleşme, iletişim, etkileşim imkanından mahrum kaldığı boşa geçen zaman için normatif zarar kavramına dayanabilir.

Durum tüzel kişiler ve tacirler için ayrı bir görünüm kazanır. Bu kimseler gerek tanıtımlarını gerek dolaylı satış faaliyetlerini sosyal medya üzerinden gösterebilmekte; takipçilerine marka ve işletmeleriyle ilgili güncel bilgileri vakit geçirmeksizin paylaşabilmektedir. Bu durumun haksız şekilde engellenmesi veya kesintiye uğratılması tabii olarak işletmelerin ve kişilerin zarar görmesine sebep olur. Burada ise akla gelen zarar türü (*materieller Schaden*¹⁶³) *maddi zarar*dır. Bu zarar özellikle *yoksun kalınan kar (Lucrum Cessans*¹⁶⁴) şeklinde kendini gösterecektir.

(Helbing Lichtenhahn Verlag, 2020), 360; Başak Baysal, *Haksız Fiil Hukuku* (On İki Levha, 2019), 160 vd.; Murat Topuz, *İsviçre Ve Türk Borçlar Hukuku İle Karşılaştırmalı Olarak Roma Borçlar Hukukunda Maddi Zarar Ve Bu Zararın Belirlenmesi* (Seçkin, 2020), 41 vd.; Wolfgang Wiegand, “Art. 97,” içinde *Obligationenrecht I (Art. 1-529), Basler Kommentar*, ed. Corinne Widmer Lüchinger ve David Oser (Helbing Lichtenhahn Verlag, 2020), 702; Roland Brehm, *Art. 41-61 OR. Obligationenrecht Die Entstehung Durch Unerlaubte Handlungen, Berner Kommentar*, ed. Heinz Hausheer ve Hans Peter Walter (Stämpfli Verlag, 2013), 63 vd.; O. Gökhan Antalya, *Marmara Hukuk Yorumu – Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Cilt V/1,2* (Seçkin, 2019), 133 vd.; çeşitli türleri için ayr. bkz. Ulrich Magnus, “§ 249,” içinde *German Civil Code, Volume I: Books: 1-3, Article-by-Article Commentary*, ed. Gerhard Dannemann ve Reiner Schulze (C.H.Beck – Nomos, 2020), 354 vd.

¹⁶¹ Kavram için bkz. Fikret Eren ve Ünsal Dönmez, *Eren Borçlar Hukuku Şerhi Cilt II (m. 49-82)* (Yetkin, 2023), 1088; Carsten Heisig, *Persönlichkeitsschutz in Deutschland und Frankreich* (Verlag Dr. Kovač, 1999), 57; *Nichtvermögensschaden* kavramı ile bkz. Maximilian Fuchs, Werner Pauker ve Alex Baumgärtner, *Delikts- und Schadensersatzrecht* (Springer, 2017), 382.

¹⁶² Wiegand, “Art. 97,” 703; Brox ve Walker, *Schuldrecht*, 403.

¹⁶³ Kavram için bkz. Eren ve Dönmez, *Cilt II*, 1070 vd.; Heisig, *Persönlichkeitsschutz in Deutschland und Frankreich*, 56; Brox ve Walker, *Schuldrecht*, 397 vd.; *Vermögensschaden* kavramı ile bkz. Fuchs, Pauker ve Baumgärtner, *Delikts- und Schadensersatzrecht*, 382; Looschelders, *Schuldrecht*, 376 vd.

¹⁶⁴ Kavram için bkz. Eren ve Dönmez, *Cilt II*, 1078; Wiegand, “Art. 97,” 703; Kessler, “Art. 41 vd.,” 361.

Zararın tazmininin hukuki dayanağı ise somut olaydaki değişkenlere bağlı olarak farklılaşır. Haksız rekabete aykırı fiiller¹⁶⁵, sözleşme öncesi kusur sorumluluğu (*culpa in contrahendo*¹⁶⁶) veya çoğunlukla sözleşmeye aykırılık ele alınabilecektir.

C. İdari Para Cezası

Sözleşme yapma ve yürütme zorunluluğuna uymamanın tazmin yükümlülüğüne sebebiyet vermesi dışında, ilgili sosyal medya platformlarının idari para cezalarına mahkum edilmesi de söz konusu olabilir. Hukuki bir somut dayanağa sahip olması gereken idari para cezası yaptırımlarının farklı kaynakları olabilir.

Örneğin,

- Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun md. 77,
- Rekabetin Korunması Hakkında Kanun md. 16,
- Türkiye İnsan Hakları Ve Eşitlik Kurumu Kanunu md. 25,

başta olmak üzere ilgili mevzuat hükümlerine dayanarak idari para cezaları uygulanabilecektir. Para cezası yaptırımına tabi tutulan sosyal medya platformlarının zarar gören ilgili gerçek ve tüzel kişilerin zararlarını tazmin etme yükümlülükleri ise saklıdır.

SONUÇ

Günümüzde internet ve sosyal medya, kişilerin olağan sosyal hayatlarından ticari faaliyetlerine kadar hemen her türlü etkileşimin yapısını değiştirmiştir. Yakın tarihlerde lüks bir imkan veya eğlence aracı olarak algılanan sosyal medya, bugün kişilerin ifade özgürlüklerini, bilgi edinme, haberleşme, manevi varlığını koruma ve geliştirme haklarını kullandıkları en önemli yer haline almıştır. Keza kamu tüzel kişileri ve ticari işletmeler de

¹⁶⁵ RKHK md. 57: “Her kim bu Kanuna aykırı olan eylem, karar, sözleşme veya anlaşma ile rekabeti engeller, bozar ya da kısıtlarsa yahut belirli bir mal veya hizmet piyasasındaki hakim durumunu kötüye kullanırsa, bundan zarar görenlerin her türlü zararını tazmine mecburdur. Zararın oluşması birden fazla kişinin davranışları sonucu ortaya çıkmış ise bunlar zarardan müteselsilen sorumludur.”

¹⁶⁶ Özellikle idarenin sözleşme yapma zorunluluğu bağlamında inc. Nida Malbeği ve Merve Ayçe Özmeriç, “İdarenin Sözleşme Akdetme Zorunluluğu Ve Sözleşme Görüşmelerinden Doğan Sorumluluğu,” *TAÜHFD* 2, S. 1 (Haziran 2020): 135 vd.

faaliyetlerinin birer parçası olarak bu platformları kullanmaktadır. Özetle sosyal medya platformları insan ve toplum hayatının vazgeçilmez parçaları haline gelmiştir. Hal böyle olunca, kişilerin sosyal medya platformları ile olan ilişkileri de önemli bir konuma yükselmiştir.

Sosyal medya platformlarının, sözleşme yaparken kişiler arasında serbestçe seçim yapıp yapamayacağına veya sebeplerine ilişkin kendi ilkelerini kullanım koşullarında sunmuş olduğu gerekçesiyle kişileri istediği zaman platformlardan uzaklaştırıp uzaklaştıramayacağı hususları ise çalışmamız kapsamında incelenmektedir.

Bu noktada çalışmamızda elde edilen sonuç, sosyal medya platformlarının kullanıcıları karşısında sözleşme yapma ve yürütme zorunluluğuna tabi olduğudur. Bu zorunluluk dayanağını Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun, Rekabetin Korunması Hakkında Kanun, Türkiye İnsan Hakları Ve Eşitlik Kurumu Kanunu gibi düzenlemelerdeki açık ve özel hükümlerden alabildiği gibi dürüstlük kuralı, ahlaka aykırılık, kişiliğin korunması, ifade özgürlüğü, haksız rekabet gibi Türk Medeni Kanunu, Türk Borçlar Kanunu, Türk Ticaret Kanunu, Anayasa, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi gibi düzenlemelerde yer alan genel hükümlerden de alabilmektedir.

Sosyal medya platformlarının sözleşme yapma ve yürütme zorunluluğuna uymaması halinde ise genel olarak üç türlü hukuki talepten ve yaptırımdan bahsedebilmek mümkündür. Bunlardan ilki sözleşme ilişkisinin hakim kararıyla kurulması ve yürütmenin emredilmesi; ikincisi aykırılıklardan doğan (maddi, manevi, normatif) zararların tazmin edilmesi; üçüncüsü ise belirli hüküm ve yasaklara uyulmamasına ilişkin idari para cezalarının verilmesidir.

KAYNAKÇA

Akkurt, Sinan Sami. “Elektronik Ortamda Hizmet Sunumu Ve Buna İlişkin Sözleşmelerin Hukuki Özellikleri.” *AÜHF* 60, S. 1 (Mart 2011): 19-46.

Antalya, O. Gökhan. *Marmara Hukuk Yorumu – Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Cilt V/1,2*. Seçkin, 2019.

Armbrüster, Christian. “Vor § 145.” İçinde *Erman Bürgerliches Gesetzbuch Kommentar*, Ed. Harm Peter Westermann, Barbara Grunewald ve Georg Maier-Reimer, Vor § 145. Otto Schmidt, 2023.

Artunç, Çiçek Ersoy. “Vertragsfreiheit als Erscheinungsform der Privatautonomie im deutschen Zivilrecht.” *Annales De La Faculté De Droit d’Istanbul* 40, S. 57 (Aralık 2011): 295-320.

Aslan, Mehmet. “Tüketicilerle Yapılan Abonelik Sözleşmelerinin Sözleşme Özgürlüğü İlkesi Bakımından İncelenmesi.” *AndHD* 6, S. 1 (Ocak 2020): 159-182.

Ateş, Derya. “Sözleşme Özgürlüğü Yönünden Dürüstlük Kuralları.” *TBBD*, S. 72 (2007): 75-93.

Axios. “All the platforms that have banned or restricted Trump so far.” Erişim Ağustos 25, 2024. <https://www.axios.com/2021/01/09/platforms-social-media-ban-restrict-trump>.

Ayan, Mehmet. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. Adalet, 2020.

Ayrancı, Hasan. “Sözleşme Kurma Zorunluluğu.” *AÜHFD* 52, S. 3 (Ağustos 2003): 229-252.

Bacher, Bettina. “Interessenabwägung bei Persönlichkeitsverletzungen durch Medien.” *Medialex - Jahrbuch*, Ed. Urs Saxer, (Jahrbuch 2017): 5-19, https://medialex.ch/wp-content/uploads/2019/08/Medialex_Jahrbuch_2017.pdf

Baş Süzal, Ece. “Tüketici Hukukunda Sözleşme Kurma Zorunluluğu.” *BÜHFD* 13, S. 167-168 (Temmuz-Ağustos 2018): 9-37.

Bayram, Aziz Emir. “Güncel Gelişmeler Işığında Elektronik Sözleşmelerin Kurulması.” *TBBD*, S. 119 (2015): 331-366.

Baysal, Başak. *Haksız Fiil Hukuku*. On İki Levha, 2019.

Below, Karl-Heinz. *Bürgerliches Recht Schuldrecht, Allgemeiner Teil*. Springer Fachmedien, 1965.

Boemke, Burkhard ve Bernhard Ulrici. *BGB Allgemeiner Teil*. Springer, 2014.

Brehm, Roland. *Art. 41-61 OR. Obligationenrecht Die Entstehung Durch Unerlaubte Handlungen, Berner Kommentar*, Ed. Heinz Hausheer ve Hans Peter Walter. Stämpfli Verlag, 2013.

Brinkmann, Moritz. “Vor §§ 145 ff.”, *PWW Bürgerliches Gesetzbuch Kommentar*, Ed. Hanns Prütting, Gerhard Wegen ve Gerd Weinreich, Vor §§ 145 ff. Luchterhand Verlag, 2021.

Brox, Hans ve Wolf-Dietrich Walker. *Allgemeiner Teil Des BGB*. Verlag Franz Vahlen, 2021.

Brox, Hans ve Wolf-Dietrich Walker. *Allgemeines Schuldrecht*. C. H. Beck, 2024.

Bulut, Hüseyin. “Tüketici Hukukunda Sözleşme Yapma Zorunluluğu.” *KTO-KÜHFD* 5, S. 2, (Temmuz 2020): 173-192.

Büchler, Andrea. “ZGB 28.” İçinde *ZGB Kommentar: Schweizerisches Zivilgesetzbuch, OFK - Orell Füssli Kommentar*, Ed. Jolanta Kren Kostkiewicz, Stephan Wolf, Marc Amstutz ve Roland Fankhauser, art. 28. Orell Füssli Verlag AG, 2016.

Eren, Fikret ve Ünsal Dönmez. *Eren Borçlar Hukuku Şerhi Cilt I (m. 1-48)*. Ankara: Yetkin, 2023.

Eren, Fikret ve Ünsal Dönmez. *Eren Borçlar Hukuku Şerhi Cilt II (m. 49-82)*. Yetkin, 2023.

Eren, Fikret. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. Yetkin, 2020.

Ersöz, Oğuz. *Dijital Tereke Kavramı ve Miras Hukukundaki Sorunları*. On İki Levha, 2024.

Esmer, Murat. “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nde Medya Özgürlüğü: Kapsamı ve Sınırları.” *GSÜHFD*, S. 2 (2020): 761-877.

Facebook. Erişim Ağustos 1, 2024. <https://www.facebook.com>.

Fuchs, Maximilian, Werner Pauker ve Alex Baumgärtner. *Delikts- und Schadensersatzrecht*. Springer, 2017.

Furrer, Andreas, Markus Müller-Chen ve Bilgehan Çetiner. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. On İki Levha, 2021.

Gounalakis, Georgios. “Gleichbehandlung im Privatrecht - das Ende der Vertragsfreiheit?.” İçinde *Gedächtnisschrift Für Manfred Wolf*, Ed. Jens Dammann, Wolfgang Grunsky ve Thomas Pfeiffer, 623-638. Verlag C.H. Beck, 2011.

Gören, Zafer. “Düşünceyi Açıklama Özgürlüğü.” *İTÜSBD*, S. 24 (Güz 2013): 31-60.

Gümüş, Ali Tarık. “Türk Anayasasında Kişinin Maddi ve Manevi Varlığını Koruma ve Geliştirme Hakkı.” *SÜHFD* 13, S. 2 (2005): 133-172.

Güven, Pelin. “Rekabet Hukukunda Sözleşme Yapma Zorunluluğu (Rekabet Kurulu Kararları Işığında Zorunlu Unsur Doktrininin Değerlendirilmesi).” *Rekabet Kurumu Perşembe Konferansları* (Haziran 2004): 3-98, <https://www.rekabet.gov.tr/Dosya/persembe-konferanslari-yayinlari/perskonfyyn9.pdf>.

Hatemi, Hüseyin ve K. Emre Gökyayla. *Borçlar Hukuku Genel Bölüm*. Vedat, 2017.

Hausheer, Heinz ve Regina E. Aebi-Müller. *Das Personenrecht des Schweizerischen Zivilgesetzbuches*. Stämpfli Verlag AG, 2012.

Heisig, Carsten. *Persönlichkeitsschutz in Deutschland und Frankreich*. Verlag Dr. Kovač, 1999.

Huber-Purtschert, Tina. “Law of Obligations.” İçinde *Introduction To Swiss Law Vol. 2*, Ed. Daniel Hürlimann ve Marc Thommen, 305-331. Carl Grossmann Verlag, 2018.

Huguenin, Claire. *Obligationenrecht: Allgemeiner und Besonderer Teil*. Schulthess, 2019.

Instagram. Erişim Ağustos 1, 2024. <https://www.instagram.com>

İçel, Kayıhan. “Kitle İletişim Özgürlüğü ve İnternet Kısıtlamaları.” *İBD* 96, S. 6 (2022): 36-45.

Kessler, Martin A. “Art. 41 vd.” İçinde *Obligationenrecht I (Art. 1-529)*, *Basler Kommentar*, Ed. Corinne Widmer Lüchinger ve David Oser, art. 41. Helbing Lichtenhahn Verlag, 2020.

Kılıç, Sema. “Tüketicinin Korunması Bakımından Sözleşme Yapma Zorunluluğu.” *THD*, S. 211 (Mart 2024): 125-138.

Kılıçoğlu, Ahmet M. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. Turhan, 2020.

Kilian, Wolfgang. “Kontrahierungszwang und Zivilrechtssystem.” *ACP* 180, S. 1-2 (April 1980): 47-83.

Kocayusufpaşaoğlu, Necip. *Borçlar Hukuku Genel Bölüm Birinci Cilt – Borçlar Hukukuna Giriş, Hukuki İşlem, Sözleşme*. Filiz, 2017.

Korkmaz, Fırat. “Sözleşme Özgürlüğü İlkesinin Bir İstisnası Olarak Önsözleşme.” *KTO-KÜHFD* 1, S. 2 (Temmuz 2016): 281-296.

Leenen, Detlef. *BGB Allgemeiner Teil: Rechtsgeschäftslehre*. De Gruyter, 2015.

Looschelders, Dirk. “§ 305.” İçinde *Erman Bürgerliches Gesetzbuch Kommentar*, Ed. Harm Peter Westermann, Barbara Grunewald ve Georg Maier-Reimer, § 305. Otto Schmidt, 2023.

Looschelders, Dirk. *Schuldrecht Allgemeiner Teil*. Verlag Franz Vahlen, 2021.

Magnus, Ulrich. “§ 249.” İçinde *German Civil Code, Volume I: Books: 1-3, Article-by-Article Commentary*, Ed. Gerhard Dannemann ve Reiner Schulze, § 249. C.H.Beck – Nomos, 2020.

Malbeleş, Nida ve Merve Ayçe Özmeriç. “İdarenin Sözleşme Akdetme Zorunluluğu Ve Sözleşme Görüşmelerinden Doğan Sorumluluğu.” *TAÜHFD* 2, S. 1 (Haziran 2020): 133-162.

Meise, Barbara ve Claire Huguenin. “Art. 19-20.” İçinde *Obligationenrecht I (Art. 1-529), Basler Kommentar*, Ed. Corinne Widmer Lüchinger ve David Oser, art. 19-20. Helbing Lichtenhahn Verlag, 2020.

Nomer, Haluk N. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. Beta, 2021.

Oğuzman, M. Kemal ve Turgut Öz. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt I*. Vedat, 2022.

Reyhani Yüksel, Sera. “Elektronik Sözleşmelerde Cayma Hakkı.” İçinde *E-Ticaret Sektöründe Tüketici Hukuku Uygulamaları*, Ed. Hakan Tokbaş ve Ali Suphi Kurşun, 129-153. Aristo, 2017.

Schürmann, Leo. *Medienrecht*. Verlag Stämpfli & Cie AG, 1985.

Schwenzer, Ingeborg ve Cristiana Fountoulakis. “Art. 11.” İçinde *Obligationenrecht I (Art. 1-529), Basler Kommentar*, Ed. Corinne Widmer Lüchinger ve David Oser, art. 11. Helbing Lichtenhahn Verlag, 2020.

Serozan, Rona. “m. 1.” İçinde *İstanbul Şerhi - Türk Borçlar Kanunu Cilt I*, Ed. Rona Serozan, Turgut Öz, Faruk Acar, Emre Gökyayla ve H. Murat Develioğlu, m. 1. Vedat, 2018.

Sprafke, Susanne. *Diskriminierungsschutz durch Kontrahierungszwang*. Kassel University Press, 2013.

Tekinay, Selahattin Sulhi, Sermet Akman, Haluk Burcuoğlu ve Atilla Altop. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. Filiz Kitabevi, 1993.

Tercier, Pierre, Pascal Pichonnaz ve H. Murat Develioğlu. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. On İki Levha, 2020.

Topuz, Murat. *İsviçre Ve Türk Borçlar Hukuku İle Karşılaştırmalı Olarak Roma Borçlar Hukukunda Maddi Zarar Ve Bu Zararın Belirlenmesi*. Seçkin, 2020.

TRT Haber. “Trump’a sosyal medya engeli.” Erişim Ağustos 25, 2024. <https://www.trthaber.com/haber/dunya/trumpa-sosyal-medya-engeli-544832.html>.

Türkiye İnsan Hakları Ve Eşitlik Kurumu (TİHEK). “Kurul Kararları.” Erişim Ağustos 17, 2024. <https://www.tihok.gov.tr/kategori/pages/kararlar>.

Ulutürk, G. Hande. “Basın Özgürlüğü Çerçevesinde Haber Verme ve Haber Alma Hakları.” *BÜHFD* 13, S. 167-168 (Temmuz-Ağustos 2018): 69-151.

Uzun Üçgül, Ezgi Ülkü. “Konusu Kamu Hizmetinin Yürütülmesi Olan Sözleşmelerde İdarenin Sözleşme Serbestisi.” *ÇÜHFD* 8, S. 2 (Ekim 2023): 511-532.

Vardar Hamamcıoğlu, Gülşah. “Tüketici Hukuku’nda Sözleşme Yapma Zorunluluğu Ve Uygulaması.” *YÜHFD* 12, S. 2 (2015): 157-200.

Whatsapp. Erişim Ağustos 1, 2024. <https://www.whatsapp.com>.

Wiegand, Wolfgang. “Art. 97.” İçinde *Obligationenrecht I (Art. 1-529), Basler Kommentar*, Ed. Corinne Widmer Lüchinger ve David Oser. Helbing Lichtenhahn Verlag, 2020.

X (Twitter). Erişim Ağustos 1, 2024. <https://x.com>.

Yılmaz, Ahmet. “Türk Anayasa Metinlerinde İfade Özgürlüğü.” *AD* 2, S. 71 (2023): 313-340.

Yılmaz, Süleyman, ve Vehbi Umut Erkan. “Sosyal Medya Hesaplarının Miras Yoluyla İntikal Edip Edemeyeceği Sorusunun Kişisel Verileri Koruma Hukuku Kapsamında İncelenmesi.” *İNÜHFD* 11, S. 2 (Aralık 2020): 567-86.

Youtube. Erişim Ağustos 1, 2024. <https://www.youtube.com>.

Yücer Aktürk, Zeynep İpek. “Elektronik Sözleşmelerin Kurulması, Hüküm ve Sonuç Doğurması.” *AHBVÜHFD* 27, S. 4 (Ekim 2023): 3-37.

Yünlü, Semih. “Kişilik ve Korunması.” İçinde *Medeni Hukuk I – Başlangıç Hükümleri, Kişiler Hukuku*, Ed. Metin İkizler ve Özlem Tüzüner, § 9. Adalet, 2023.

Yünlü, Semih. “Yeni Bir Anayasa Düşüncesi Bağlamında İnternet Erişiminin Önemi Üzerine Özel Hukuk Perspektifinden Fonksiyonel Ve Sosyal Bir Değerlendirme.” İçinde *Genç Hukukçular Sempozyumu 2021 Tam Metin Kitabı Cilt 1*, Ed. Ümit Süleyman Üstün, Alper Uyumaz ve Tamer Bozkurt, 165-208. On İki Levha, 2022.

Zevkliler, Aydın ve K. Emre Gökyayla. *Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri*. Vedat, 2021.

KISALTMALAR CETVELİ

§	: Paragraf
ACP	: Archiv für die civilistische Praxis
AHBVÜHFD	: Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AndHD	: Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
Art.	: Artikel (Madde)
AÜHFD	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AY	: Anayasa
Ayr.	: Ayrıca
BGB	: Bürgerliches Gesetzbuch (Alman Medeni Kanunu)
Bkz.	: Bakınız
BÜHFD	: Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
ÇÜHFD	: Çukurova Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
ed.	: Editör
GSÜHFD	: Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
HMK	: Hukuk Muhakemeleri Kanunu
İBD	: İstanbul Barosu Dergisi
İnc.	: İnceleyiniz
İNÜHFD	: İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
İTÜSBD	: İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
KTO-KÜHFD	: KTO Karatay Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
KVKK	: Kişisel Verilerin Korunması Kanunu
md.	: Madde
OR	: Obligationenrecht (İsviçre Borçlar Kanunu)
Örn.	: örneğin
RKHK	: Rekabetin Korunması Hakkında Kanun
S.	: Sayfa
SÜHFD	: Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi

szt.	: son ziyaret tarihi
TAÜHFD	: Türk Alman Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
TBBD	: Türkiye Barolar Birliği Dergisi
TBK	: Türk Borçlar Kanunu
THD	: Terazi Hukuk Dergisi
TİHEKK	: Türkiye İnsan Hakları Ve Eşitlik Kurumu Kanunu
TKHK	: Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun
TMK	: Türk Medeni Kanunu
TTK	: Türk Ticaret Kanunu
vd.	: ve devamı
YÜHFD	: Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
ZGB	: Zivilgesetzbuch (İsviçre Medeni Kanunu)